

11-га жніўня ў Грамадскім прэс-цэнтры Дома прэсы адбылася рабочая нарада па падрыхтоўцы да Дня беларускага пісьменства, святкаванне якога на дзяржаўным узроўні адбудзецца 5-га верасня, і ўжо не ў першы раз, у старажытным Тураве.

На нарадзе прысутнічалі Л.Ананіч — першы намеснік міністра інфармацыі, Ул.Матусевіч — начальнік галоўнага інфармацыйна-аналітычнага ўпраўлення Міністэрства інфармацыі РБ, Т.Бялова — каардынатар работы з прэсай, Н.Осіпава — галоўны рэжысёр свята ды іншыя. Перад шматлікімі прадстаўнікамі сродкаў масавай інфармацыі Беларусі

З нагоды будучага свята

Л.Ананіч падкрэсліла, што Дзень беларускага пісьменства адзначаецца ўжо ў адзінаццаты раз. На ім будуць прысутнічаць афіцыйныя дэлегацыі, пісьменнікі, журналісты, шматлікія госці. Таксама вельмі актыўна падключылася да ўдзелу ў свяце Міністэрства адукацыі: плануецца арганізаваць экскурсіі ў Тураў для школьнікаў з усіх куткоў Беларусі. Вялікую ўвагу першы намеснік міністра інфармацыі надала ролі прэсы, асабліва літаратурнага і мастацкага накірункаў. Бо, па вялікім рахунку, гэта свята ўсіх тых, хто мае

дачыненне да мастацкага слова.

Для прэсы будзе адведзена Цэнтральная плошча са сцэнай, на якой з дзесяці гадзін раніцы і да шасці вечара прадстаўнікі газет, часопісаў і выдавецтваў краіны будуць з творчым падыходам рабіць прэзентацыі сваіх выданняў.

Акрамя таго, у праграме фестывалю адбудуцца шматлікія іншыя мерапрыемствы. Гэта і конкурс "Мой малюнак на асфальце", а таксама спартыўны конкурс-віктарына "Спартыўная Беларусь", ды конкурс юнкораў

"Я — юны карэспандэнт", літаратурная віктарына "Кніга навывраст" і шмат чаго іншага.

Таксама хацелася б адзначыць, што гэта не проста свята дзеля свята, гэта ў дадатак і адраджэнне такіх нашых слаўных старажытных гарадоў, як Мір, Мсціслаў ды іншых мястэчкаў.

Урэшце, запрашаем усіх жадаючых прыняць удзел у святкаванні Дня беларускага пісьменства. Свята абяцае быць вельмі ж цікавым і запамінальным.

Віктар КАВАЛЁЎ

Бусел над Ракуцёўшчынай

Страница лепшая ў штодзённіку жыцця!
Зноў з ціхай радасцю цябе чытаю я...

М. Багдановіч

Чароўны Маладзечанскі музычна-песенны край. Вёска Ракуцёўшчына, што недалёка ад сяла Краснага. Лясы, пагоркі, раздольныя палі... Цудоўнейшыя мясціны, асвечаныя імем класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча, які ўлетку 1911 года стварыў тут свае шэдэўры, што сталі "залатым фондам" айчынай культуры.

"Ад Максіма-Кніжніка пачатак..." — гучалі радкі багдановічаўскага "Апокрыфа" са святочнай сцэны ля Максімавай крыніцы; над ракуцёўскімі пагоркамі звінела песняроўскае "Белый аист летит...", а ў празрыста-блакітным небе сапраўды кружыў белы бусел...

Менавіта так распачалося свята паэзіі і песні "Ракуцёўскае лета 2004" — добрая шматгадовая традыцыя, якую сёлета аднавіў Літаратурны музей М. Багдановіча ў сваім філіяле "Фальварак Ракуцёўшчына".

Дырэктар музея Таццяна Шэляговіч прадставіла шануюных гасцей: з Пецярбурга прыехала Маргарыта Пярова — нашчадак славутага роду беларускіх адраджэнцаў Луцкевічаў, з Масквы — Ніна Дзявольская, пляменніца лепшага сябра паэта Дзядора Дзявольскага. Завітала на свята і намесніца старшыні аб'яднання нашых землякоў у Севастопалі "Беларусь" Людміла Малько. Госці, што сталі ўжо сапраўднымі сябрамі музея, прывезлі на Ракуцёўшчыну шчырыя прывітанні, цёплыя словы ў гонар беларускага песняра, а таксама каштоўныя падарункі, якія па-

поўняць музейныя фонды. Ізноў гучаў неўміручы "Апокрыф" — "Евангелле мастацтва", яго разам з супрацоўнікамі музея нанова перачыталі госці з Мінска, вядомыя беларускія літаратары, нашчадкі славянага класіка па пры: Анатоль Вярцінскі, Васіль Жуковіч, Валерый Стралко, Міхась Шавыркін, маладое пакаленне — Людка Сільнова, Міхась Скобла, Людміла Рублеўская, Віктар Шніп, Зміцер Арцюх. Пасля лірычна-філасофскай паэтычнай часткі, стварыўшай узнёслы настрой, музычнае дзеянне ладзілі майстры спеваў і танцаў Маладзечаншчыны. Фальклорныя калектывы, вакальныя гурты, выканаўцы беларускіх эстрадных песень надалі асабліваю афарбоўку імпрэзе. І кожны з выступоўцаў вітаў гасцей: "Са святам!.." Доўга ў гэты ясны летні дзень над ра-

куцёўскімі прасторамі ліліся песні, гучалі вершы, чуўся вясёлы людскі гоман, а напрыканцы свята пад апладысменты захопленых глядачоў у небе ізноў з'явіўся белы бусел, нібыта развітваючыся да наступнага "Ракуцёўскага лета"...

Падымі угару сваё вока,
І ты будзеш ізноў, як дзіця,
І адыдуць-адхлынуць далёка
Усе трывогі зямнога жыцця.

Ціха тучу блакіт закалыша,
У душы адрасце пара крыл, —
Узляціць яна ў сінюю вышу
І ў струях яе змые свой пыл...

Святлана КІСЛОВА,
загадчыца экскурсііна-масавага
аддзела Літаратурнага музея
М. Багдановіча

АДНЫМ АБЗАЦАМ

Карысныя падручнікі?!

Што тычыцца гігіенічных патрабаванняў па вазе і аб'ёме, то толькі 35, 7 працэнта школьных падручнікаў адпавядаюць гэтым нормам. Да таго ж, дадатковую нагрузку, асабліва для навучэнцаў малодшых класаў, уяўляюць вялікія памеры дадатковых тэкстаў і табліцы, якія друкуюцца больш дробным шрыфтам.

На вучобу

ў ваенкамат

З пачаткам новага навучальнага года на ўрокі ў ваенкамат Савецкага раёна сталі будаваць наведвацца навучэнцы бліжэйшых школ. Заняткі плануецца праводзіць у пакоі ваенна-патрыятычнага выхавання. Акрамя сустрэч з ветэранамі Вялікай Айчынай вайны і ўзброеных сіл, для школьнікаў будуць арганізаваны лекцыі і экскурсіі. Плануецца, што ў хуткім часе на базе гэтага пакоя адкрыецца музей гісторыі беларускай арміі.

Музей адукацыі

Як нам стала вядома, у сярэдзіне восені ў Мінскім дзяржаўным палацы дзяцей і моладзі адкрыецца гарадскі музей адукацыі. Ён будзе знаходзіцца паміж карпусамі, у пераходзе. У экспазіцыі размесцяцца старыя парты, дзённікі вучняў першых пасляваенных гадоў, рэдкія падручнікі.

В.К.

Нядаўна ў музеі Янкі Купалы з нагоды 190-й гадавіны з дня нараджэння Тараса Шаўчэнкі адбылася ўрачыстасць і адкрыццё выставы "Пайшло слова Тарасова горда, непакорна", прысвечаная таксама літаратурным і культурным стасункам Беларусі і Украіны, і прымеркаваная да Дня незалежнасці Украіны.

Янка Купала быў першым перакладчыкам твораў Тараса Шаўчэнкі на беларускую мову, яго "Кабзар" наш песняра чытаў яшчэ ў 10 год і гэты сусветна вядомы класік украінскай літаратуры з'яўляўся для Купалы ідэалам творцы, грамадзяніна, мастака, яму ён прысвяціў паэму "Тарасова доля".

Адкрылася імпрэза выкананнем верша

Янкі Купалы "Прарок" (чытаў артыст філармоніі Уладзімір Цімашэвіч) і песні на словы Тараса Шаўчэнкі "Реве та стогне Дніпр шырокий" (спяваў украінскі фальклорны ансамбль беларускага грамадскага аб'яднання ўкраінцаў "Ватра"). Ва ўрачыстасці прынялі ўдзел: пасол Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Пётр Шапавалаў, аташэ па культуры Валерый Казлоўскі, намеснік міністра культуры Рэспублікі Беларусь Валерый Гедройц, старшыня Міжнароднага купалаўскага фонду Вячаслаў Рагойша, Таццяна Кабржыцкая, Сяргей Законнікаў, Валерый Стралко і інш.

Н.Д.

Фота К. Дробава

Ушанаванне песняра

13 жніўня споўнілася 48 гадоў з дня смерці народнага пісьменніка Беларусі Якуба Коласа. З гэтай нагоды на Вайсковых могілках сталіцы адбылося ўскладанне кветак да магілы славутага сына бацькаўшчыны. Ушанаванне памяці песняра прыўдзілі малодшы сын Якуба Коласа Міхась Міцкевіч, акадэмік, дырэктар Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь Ул.Гніпамедаў, адзін са старэйшых пісьменнікаў М.Аўрамчык, а таксама літаратары М.Мятліцкі, В.Спрычан, А.Камароўскі, В.Шаранговіч, В.Стралко і многія іншыя. Ул.Гніпамедаў, у прыватнасці, зазначыў, што Інстытутам літаратуры імя Янкі Купалы НАН РБ рыхтуецца поўнае выданне збору твораў пісьменніка. Каля магілы песняра было сказана шмат шчырых, прачулых слоў пра яго як творцу і чалавека. Згадалі і наказ Якуба Коласа нашчадкам, што трэба заўсёдна любіць і шанаванне родную мову, кожнае яе слова. М.Аўрамчык, М.Мятліцкі, А.Камароўскі прачыталі свае вершы, прысвечаныя класіку.

В.К.

Фота К. Дробава

Перад Вялікай айчыннай вайной, у трыццаці гады, мой бацька, Андрэй Максімавіч працаваў галоўным арганом Старобінскай машына-трактарнай станцыі, а Васіль Іванавіч Казлоў быў дырэктарам станцыі. Нашы дамы стаялі побач, сябравалі сем'ямі. Пазней Васіль Іванавіч быў пераведзены ў Старобін, затым у Мінск. Наша сяброўства не спынялася. Яны забіралі мяне ў сталіцу, і я падоўгу знаходзіўся ў іх гасціннай сям'і. З ягонай дачкой Тамарай мы былі аднагодкі.

Калі пачалася вайна, мой бацька пайшоў на фронт, а Васіля Іванавіча пакінулі на акупаванай тэрыторыі для арганізацыі партызанскага руху ў тыле ворага. Ён знайшоў маю маці, Веру Іванаўну, і прыцягнуў яе да падпольнай работы. Яна атрымала заданне трымаць сувязь з членамі былога партызнага актыву, наладжваць сустрэчы, арганізоўваць іх у падпольных групы. Так мама стала

Ляцець у Маскву я вельмі не хацеў — у партызан мне было больш цікава. Але Васіль Іванавіч настаў:

— Анатолю, табе трэба вучыцца!

— Чытаць я ўмею! (Перад вайной я скончыў першы клас.) Неяк з паездкі Васіль Іванавіч прывёз томік вершаў Янкі Купалы і перадаў мне:

— Чытай і вучыся.

Ці мог ён тады прадбачыць, што цераз шмат гадоў ягоны ад'ютант будзе пісаць п'есы і сцэнарыі?

Пасля вайны я вучыўся ў Уздзенскай школе імя Пушкіна. Адночы ў мяне забалеў жывот, быў цяжкі стан... Мама патэлефанавала Васілю Іванавічу. Ён тут жа арганізаваў машыну з хірургамі. Мяне праперыравалі.

Калі Казлоў быў Старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета рэспублікі, не глядзячы на вялізную занятасць, заўсёды знаходзіў час падумаць пра былых партызан, уладкоўваў іх на працу, дапамагаў, чым мог, паляпшаў жыллёвыя ўмовы. Адночы Жукоўскаму, былому камандзіру атрада, які з вялікай сям'ёй месціўся ў маленькім пакойчыку, ён сказаў:

— Міхаілу, я буду хадзіць, каб табе выдзелілі большую кватэру.

— Не трэба, Васіль Іванавіч. Ёсць людзі, якія жывуць горш за мяне.

Хто сёння мог бы так адказаць? Да, гэта былі людзі асаблівага складу, усё рабілі для перамогі і нічога не патрабавалі для сябе.

Па нядзелях, калі быў студэнтам медыцынскага інстытута, я прыязджаў у Вясёлаўку, на лецішча Казловых. Там заўсёды была творчая эліта — артысты, пісьменнікі, мастакі, кампазітары... Сустрэкаючы мяне, Васіль Іванавіч цікавіўся: "Ну, ад'ютант, як справы?"

Падчас працы ўрачом я стаў пісаць апавяданні. Да гэтага ён, ужо цяжка хворы (гады, праведзеныя ў балотах не прайшлі незаўважна), паставіўся крытычна: "Лепш бы ўдасканальваў сябе ў медыцыне". Але ўбачыўшы па тэлебачанні ўрыўкі са спектаклю "Выклік багам", сказаў: "Малайчына!"

Васіль Іванавіч шмат увагі надзяляў адзінству партызанскага руху ў вобласці з мінскім падполлем. Яны былі цесна звязаныя, піталі адзін аднаго. І сёння мала хто ведае, што адразу пасля вайны, у чэрвені 1945 года, Казлоў разам з Раманам Мачульскім звярнуліся да П. Панамарэнкі з прапановай прысвоіць Мінску званне горада-героя за бесшматнага падзвігі падпольшчыкаў. Але тады гэта не прайшло. І толькі праз трыццаць гадоў, у 1974 годзе, іхняя ідэя была ажыццёўлена.

Не сумняваюся, што ўсё бачанае і перажытае ў гады вайны, дапамагло мне напісаць сцэнарый фільма "Анастасія Слуцкая".

Анатолю ДЗЯЛЕНДЗІК, драматург

Запіскі юнага ад'ютанта

связной Мінскага абкама.

Першыя баявыя аперацыі партызанскіх атрадаў былі праведзены ўжо восенню 1941 года. Павялічвалася колькасць атрадаў — іх было створана каля дзвюх соцень.

Да партызанскага руху мама прыцягнула і свайго бацьку, Праксэя Івана Іванавіча, латышкага стралка ў гады рэвалюцыі, выдатнага гаспадара і краўца. З сынам Мікалаем ён ездзіў па вёсках і шыў кажухі, іншую вопратку. Гэта давала яму магчымасць сустрэцца з многімі. Але знайшліся і здраднікі. Неж увечар, калі вялікая сям'я дзеда сабралася за сталом, вячэрала, у хату ўварваліся паліцаі. На нашых вачах яны збівалі, дапытвалі дзеда. Потым вывелі ў двор і застрэлілі. Усіх нас, жанчын і дзяцей, адвялі ў цёмную халодную. Добра памятаю, як на дзвярах грамыхалі засаўкі, а пад нагамі шабуршалі габлюшкі... Раніцай вывелі майго дзядзьку Мікалая, які быў трошкі старэйшы за мяне, і расстрэлялі. Начальнік паліцыі паглядзеў на мяне і сказаў:

— Ну, гэты шчанюк не можа помсціць.

Жанчын і дзяцей адпусцілі, не здагдваючыся, што галоўнай сувязной у гэтай сям'і была мая маці. Адмысловы дом дзеда спалілі. Пачаліся нашы пакуты па вёсках, уцёкі ад карнікаў... Ніколі не забуду момант, калі мы з мамай бяжалі з вёскі, якую акружалі немцы, да выратавальнай іржы. За ёй пачынаўся лес. За спінай стракатаў кулямёт, па абодва бакі ад нас кулі ўзрывалі зямлю...

Васіль Іванавіч расшукаў нас, даслаў партызан. Так я апынуўся на востраве Зыслаў сядзеньня Любаньскіх балот, дзе зна-

ходзіўся штаб злучэння партызанскіх атрадаў Мінскай вобласці. Мяне, дзесяцігадовага хлапчука, Васіль Іванавіч "прызначыў" сваім ад'ютантам. Перашылі ваенную форму на мой рост, партупею, знайшлі пілотку патрэбнага памеру, штаны галіфэ, чаравікі. Далі таксама фінку і трафейны дамскі пісталет "вальтэр". Падобралі невысокага коніка "Ластаўку". Жыў я, радавы, у штабным будынку, разам з двума Героямі Савецкага Саюза, партызанскімі генераламі — камандзірамі аб'яднання Васілём Іванавічам Казловым і начальнікам штаба Іосіфам Аляксандравічам Бельскім. Што ўваходзіла ў мае шматлікія абавязкі?

— Ад'ютант, перадай на радыёстанцыю...

— Ад'ютант, прынясі...

— Аднясі на вогнішча...

— Пачытай параненым газету...

— Пачысці зброю...

Маці хадзіла на баявыя аперацыі, а я стаў, калі можна так сказаць, сынам атрада імя Гастэла. У многіх партызан дома засталіся сем'і, дзеці. І, глядзячы на мяне, яны думалі пра сваіх. Стараліся ва ўсім мне дапамагчы. Нават зрабілі маленькіх зьярынец, дзе былі некаторыя жыхары леса. Стары Гарасім Маркавіч Гальчэня, які адкрыў для мяне многія таямніцы прыроды, знайшоў маленькае лісянне, прывучыў яго. Лісянне спала каля маіх ног, грэлася. Я зацягну яго пад коўдру, яно выбяраецца і зноў ляжа каля ног...

Колькі цікавага чуў я ў вячэрняга вогнішча!

Некалькі гадоў таму былі начальнік контрразведкі партызанскага злучэння Сяргей Самойлавіч Жукаў, глядзячы на майго рухавага ўнука Паўла,

успамінаў: "Ты быў такім жа жвавым, хуткім! Ад зары да зары — на нагах! І ўсё бегма, бегма! У шпіталь, на аэрадром..." "Дайце я зраблю! Дапамагу!"

Васіль Іванавіч быў строгі, але справядлівы, успыльчывы, але адходчывы. Маскоўскія аўтаматчыкі, якія ахоўвалі лагер, мне казалі:

— Ад'ютант, назбіраў бы чынарнікаў.

— А што гэта?

— Акуркі.

З сабраных у штабным будынку яны рабілі цыгаркі, курылі і давалі зацягнуцца мне. Каб казацца старэйшым, тады хутчэй возьмуць на небяспечныя баявыя аперацыі, я, кашляючы і задыхаючыся, курыў. Убачыўшы адночы гэтую карціну, Васіль Іванавіч скамандаваў:

— Зраз жа кінь!

— Не кіну! — горда адказаў я, працягваючы зацягвацца.

Ён пачаў здымаць рэмень. Я пабег. Ён дагнаў мяне, адхвастаў... А потым сядзелі на бярэгане. Абняўшы мяне за плечы, супакойваў... Можна, таму з таго часу і не смалю.

Васіль Іванавіч браў мяне ў рэйсы па атрадах і брыгадах. Я пабег. Ён дагнаў мяне, адхвастаў... А потым сядзелі на бярэгане. Абняўшы мяне за плечы, супакойваў... Можна, таму з таго часу і не смалю.

спробу перавесці славацкі поўк на бок партызан, я з задавальненнем згадзіўся, бо знаў ад Жукава, што ў Васіля Іванавіча была тайная сустрэча з Налепкам.

Пры падрыхтоўцы "рэйкавай вайны" ў штаб часта прыходзілі камандзіры брыгад і атрадаў. Бачыў я Рамана Мачульскага, Кірылу Арлоўскага, які быў пакалечаны, жанчына карміла яго з лыжкі... Калі пачыналіся сакрэтныя перамовы, нехта з гасцей, было, казаў мне:

— Хлопчык, ідзі, паглядзі, якое надвор'е, ці змога ноччу прыляцець самалёт.

Я выходзіў са штабнага будынка, але было так крыўдна — не давяраюць!

Мудрасць Казлова выявілася ў тым, што на востраве Зыслаў, у найскладанейшых умовах, за кароткі тэрмін, быў збудаваны першы партызанскі аэрадром, які мог прымаць самалёты з Масквы. Гэтым аэрадромам карысталіся не толькі атрады і брыгады рэспублікі, але і палякі, прыбалты, украінцы, у тым ліку знакаміты Каўпак. Прылёты самалётаў былі святая для партызан. У радасным настроі на аэрадром прыязджалі заўчасна. Пачуўшы гул матараў, разжыгалі вогнішчы па схеме, пра якую дамаўляліся з Масквой загадзя. Побач знаходзіўся і ілжывы аэрадром, які немцы часта бамбілі... Самалёты прывозілі зброю, узрыўчатку, медыкаменты, газеты. Там я ўпершыню убачыў процітанкавы ружжа — магчыма, самае патрэбнае тады партызанам... Інакш чым возьмеш танк, што рухаецца на цябе? Адвазілі на Вялікую зямлю раненых і дзяцей, сабраныя грошы, аблігацыі, золата. Усё гэта ішло на пабудову самалётаў для арміі.

РОДНЫ КУТ

Добра мець ціхі куточак дзе-небудзь паза межамі мітуслівага горада. Можна перыядычна збягаць туды ад штодзённых спраў, навакольнага бруду і шуму. Добра, калі пра цябе там заўсёды памятаюць і чакаюць...

У вёску Бярозавічы Пінскага раёна прыязджаем поначы. Навокал — сапраўдная ціша. Неба — зорнае-зорнае. Паветра — чыстае-чыстае. Бабуля не спіць. Сустрэкае румянымі пірагамі з сырадом і апошнімі сельскімі навінам.

Зусім нядаўна адбыўся «дзень вёскі». У 2005-м годзе Бярозавічам споўніцца 510 гадоў! Да юбілею чарговы раз падводзяць

вынікі, аглядаюць багатую падзеямі гісторыю.

Упершыню вёска ўспамінаецца ў 1495 годзе ў "Пісцовай кнізе Пінскага і Клецкага княстваў 1552—1555 гг." пад назвай Паршавічы. Паводле легенды, пан быў незадаволены сялянамі, абзываў іх "паршывымі" працаўнікамі. У 1965 годзе месца атрымала сучасную назву Бярозавічы. Тут сапраўды безліч бялюткіх зграбных бярозак.

Цяпер у вёсцы размяшчаецца дырэкцыя саўгаса імя Кутузава, культурныя і гандлёвыя ўстановы: сярэдняя школа, дзіцячы садок, Дом культуры, бібліятэка, аддзяленне сувязі і «Беларусбанка». Бярозавічы —

цэнтр сельсавета і цэнтральная сядзіба саўгаса, зямельны фонд якога 6380 га.

У 1878 годзе тут была пабудавана драўляная царква на аснове капліцы XVIII ст., узведзенай па фундацыі Івана Фраўловіча. Бярозавіцкая Пакроўская царква з'яўляецца помнікам народнага драўлянага дойлідства.

Падчас Вялікай айчыннай вайны Бярозавічы панеслі вялікія людскія страты. Толькі 12 чалавек вярнуліся пераможцамі. З фронту яны прынеслі медалі і ордэны розных ступеняў, а таксама шматлікія ўспаміны, прасякнутыя болей перажытага. Вялікія пакуты адчуваюцца

ў галасах апавядальнікаў. Аднак дзеці кожны раз з непадробным захапленнем слухаюць гісторыі пра мужных салдат і хітрых партызанцаў.

Вёска ганарыцца сваімі землякамі. Многія дасягнулі значных поспехаў у розных галінах культуры, навукі, гаспадаркі. Заслужаны настаўнік Беларусі (1957г.) Андрэй Сцяпанавіч Якубчык сярод іх.

Шкада, што моладзь кідае гэты куток. Амаль няма каму старым перадаваць пяцівяковую гісторыю Бярозавіч і свой вялікі жыццёвы досвед...

Аліна КРУШЫНСКАЯ

Вядома, што ў нашым горадзе існуе цэлы шэраг бібліятэк як дзіцячых, так і дарослых. Сярод іх ёсць нават спецыялізаваная бібліятэка для сляпых. Але мала хто ведае, што ў Мінску ў 1992 годзе была створана і вялізная музычная бібліятэка, фонд якой на сённяшні дзень налічвае... дзве тысячы дыскаў. Супрацоўнік Акадэміі музыкі Пятро Цюрыкаў трапіў сюды на працу выпадкова, але, бяспрэчна, гэта быў кліч ягонай няўрымслівай душы.

Словам, вынік гаворыць сам за сябе: студэнты шчыра аддаюцца класічнай музыцы. "Таму я лічу, што праца студэнтаў павінна быць звязана з навуковым працэсам... Чаму ж тады ў кансерваторыі няма сваёй канцэртнай залы і поўнай студыі запісу, дзе было б усё неабходнае?", — разважае Пятро Пракоф'евіч. Зразумела ж, музыку трэба запісваць у спецыяльнай зале з выдатнай акустыкай. "Некалі я за-

Ні адзін музыкант у свеце не прыязджае на канцэрты без сваёй калекцыі

ягонай калекцыі можна знайсці і музыку Смольскага — сімфонію з электрагітарай і многія іншыя шэдэўры айчынага музычнага мастацтва.

Дарэчы, лічбавы запіс канцэрта сімфанічнай музыкі — працэс складаны, паколькі класіцы ўласцівы пераход гука ад п'яна да форце, што патрабуе высокага тэхнічнага ўзроўню. У папулярнай жа музыцы справа значна прасцей: выстаўляецца адзін узровень, музыка грукоча і чалавек уцягваецца ў аднастайны рытм. Гэты працэс можна ўмоўна параўнаць з успрымманнем наваколнага асяроддзя вокам чалавека, калі замест цэлага малюнка ўспрымаецца толькі яго частка. А са з'яўленнем нейкай кропкі на небе, вока чалавека паварочваецца і пачынае яе "сканіраваць".

Такім чынам, падчас гучання папулярнай музыкі, мозг чалавека не ўспрымае яе якасці, паколькі ён адключаецца ад музыкі і пераключаецца на свой унутраны свет. У класічнай музыцы так не бывае, а звязана гэта з непастаянасцю ці разнастайнасцю

яе гучання. "Шмат што, канечне, залежыць ад ударніка, — разважае суразмоўца. — Падчас запісу канцэрта Пятра-тарава, я адчуваю, як узростала напружанне і як яно эмацыйна ўздзейнічала на струны чалавека. Класічная музыка — вельмі тонкая і далікатная. А каб пачуць гэта, варта не толькі добра выканаць твор, але і выдатна, на высокім прафесійным узроўні запісаць яго".

Акрамя таго, пры запісе сімфанічнага аркестра варта выдзеліць асобныя музычныя інструменты. Вуха чалавека, у адрозненне ад мікрафонаў, пастаўленых па-за аркестрам, можа ўлоўваць флейту, габой ці арфу. Менавіта таму для запісу сімфанічнай музыкі патрэбна спецыяльная апаратура.

Вытворчасць класікі — вельмі дарагі працэс, таму і падаваць яе сапраўднаму аматару варта ў якасным выкананні; а не выцясцяць таннай (па якасці выканання і афармлення) папулярнай музыкой. Нельга гаварыць пра тое, што класіка не падабаецца. Можа, як сцвярджае мой суразмоўца, не падабацца некаторае яе выкананне. Сведчаннем таму з'яўляецца, напрыклад, канцэрт Улады Беражной, які сабраў поўную залу. Таму, бяспрэчна, можна сцвярджаць: творы беларускіх кампазітараў маюць поспех. Іншая справа — чаго хоча чалавек ад музычнага свету. І, як правіла, патрабуе тое, чаго... няма. Дык вось: якраз беларускай класічнай музыкі на дысках у свеце і няма!

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

Чаму не гучыць і не прапагандуецца беларуская класічная музыка?

дыска, нават такога паняцця не існавала, — узгадвае ён. — З цягам часу адны дыскі я сам запісваю, іншыя наогул перапісваю нанова". На жаль, кафедра кампазіцыі Акадэміі музыкі звяртае слабую ўвагу на такую працу. У кансерваторыі ёсць апаратура высокага класа, але поўнасцю адсутнічае камплектаванасць абсталявання.

Разам з тым на разнастайных фестывалях і міжнародных конкурсах можна заўважыць: айчыныя студэнты выконваюць творы беларускіх кампазітараў не горш за заходніх лаўрэатаў. Так, Аляксандр Музыкантаў атрымаў перамогу на Міжнародным конкурсе па фартэпіяна. Больш таго, выступіў у ЗША з двума канцэртамі.

пытаўся ў загадчыка кафедры фартэпіяна: у якой краіне прафесар працуе са студэнтам без запісу музыкі? "У Беларусі", — з сумам зазначыў суразмоўца. Даволі цікавыя абставіны складваюцца і вакол функцыянавання музыкі. Так, Нацыянальнае радыё запісвае музыку сімфанічнага аркестра ці калектыву, але не выконвае яе. А філарманічныя калектывы выконваюць музыку, але не запісваюць. Пры гэтым радыё запісвае музыку, аднак не агучвае. Такім чынам, узнікае патрэба ў выдавецтве, якое б здолела звесці ўсё ў адзіную сістэму: калі музыка запісваецца, яна павінна выдавацца, прадавацца і рэкламавацца, як гэта робіцца на Захадзе.

запісаў музыкі, паколькі ведае, што гэта здзек над слухачом, калі той не можа набыць патрэбны яму дыск...

На вялікі жаль, сёння ў сталічным магазіне (не кажучы пра астатнія) нельга набыць дыск ні беларускага кампазітара-класіка, ні сучасніка... Знайсці сімфонію, напрыклад, Багатырова — мэтра беларускай музыкі! — сказаць сорамна, наогул немагчыма. Каб разабрацца ў гэтым парадоксе, я правяла звычайны эксперымент на вуліцах горада: назвала некалькі імёнаў кампазітараў і папярсіла ўстанавіць іх асобу. Вынік апытання быў "фантастычным": пазналі толькі Багатырова, Бетховена, Моцарта і ягоны "Рэквіем" (памыліцца немагчыма, па-

колькі сярод шэрагу сімфоній гэты твор самы вядомы). Астатнія прозвішчы (іх было яшчэ няма-ла) апытваемыя аднеслі не да музычнай галіны. А тлумачыцца гэта досыць проста. Справа ў тым, што класічная музыка беларускіх кампазітараў не гучыць і наогул не прапагандуецца.

Нягледзячы на гэта, беларускай класічнай музыкой цікавяцца, і дыскі з яе запісамі выдаюцца на... Захадзе. Так, у Польшчы выйшаў дыск Галіны Гарэлавай. "Калі я запісаў яе канцэрт, мы з сябрамі слухалі і параўноўвалі музыку з Радрыга. Галіне было вельмі прыемна чуць такое, калі яна выпадкова зайшла да нас", — узгадвае Пятро Пракоф'евіч. У

НЕАБЫКВАВЫЯ НАТАТКІ

Мост над прастранню і крызіс ідэнтнасці

Любая ідэя звернута ў будучыню; і яна ёсць мост паміж мінулым і будучым. Не патрэбна ідэя, якая не будзеца, не развіваецца ў дзень заўтрашні. Аднак, ніводная ідэя не фарміруецца без падмурка з мінулага, былога, хаця б — учарашняга...

У тым ліку і Беларуская ідэя. Дакладней, нацыянальная — у першую чаргу; яна не можа існаваць без самасвядомасці, без спазнання народа таго, што ён уяўляў сабой на працягу развіцця сусветнай Гісторыі. Але ці разумеем гэта мы самі?

Дыскусія на тэму: хто мы, беларусы? "...людзьмі звацца" — і т.п. заўжды вяліся ў крытычныя, пераломныя для нашай краіны, для яе культуры часы. Ці актуальнасць назіраецца толькі за крок да непазбежнага? Мусяць, так, — і ў гэтым беларускі (дадам: славянскі) феномен.

На што і на якую будучыню зарыентаваная культура нашага народа, ці сфармулявана наогул сутнасць нацыянальнай культуры? Самым яркім сведчаннем толькі што прамінулай эпохі была сціраванасць на пабудову сацыялізму; колькі грунтоўных лозунгаў, тэкстаў і праграм пісалася для нас і нашчадкаў. У тую эпоху нацыянальная ідэя не была патрэбна, яе падманліва паняццямі (псеўда-)патрыятызм, (псеўда-)роўнасць, (псеўда-)братэрства... Ха-

ця — парадокс — беларускага ў краіне было значна больш, чым сёння: на радыё, на тэлебачанні гучала больш-менш чыстая мова, у дзяржаўных выдавецтвах друкаваліся ўсе, што талкова пісаў на роднай мове; праўда, не было беларускіх школ і ВНУ (аднак і сёння становіцца не намнога лепшае. Праўда школ, хай няшмат, ды ёсць, а ВНУ пакуль няма). Нагадаю, што яшчэ класік рускай літаратуры В. Бялінскі сцвярдзіў, што нацыянальная культура робіцца не ў школе, а ва ўніверсітэце. І вось тут мы падышлі да першага пытання: ці можна сур'ёзна разважаць пра Беларускую ідэю без нацыянальнай школы адукацыі і сваіх ВНУ такога ж кшталту, як старадаўні Полацкі ўніверсітэт, вядомы ў свой час на ўсю Еўропу?

Аднак паспрабуем разважаць далей. Дзякуй вышэйшай сіле, але не знікла бачыць іншага чалавека ў больш ідэальным свеце; вось гэты ідэалізм з нас не вынішчылі. А, значыць, і пра асноўныя штрыхі нацыянальнай ідэі мы можам разважаць без прыземленага прагматызму, характэрнага большасці нацый.

Праўда, ідэальных людзей з нас нібыта ўжо вырошчвалі. І таму на шляху да фармулявання, а потым здзяйснення Беларуская ідэя мы павінны быць абачлівыя, каб не пачаць ізноў ператвараць рэальнае ў ірэальнае, сапраўдных людзей — у апасталічныя, выхалашчаныя прывіды. І, што не самае апошняе: нас ужо цікавіць дабрабыт; мы не хочам больш зняважлівага: "усё вакол калгаснае, усё вакол маё" ці: "адабраць у буржуаў і падаляць пабрацку", або вось гэтага: "чалавек чалавеку — сябра, таварыш і брат"... Дык, значыцца, мы хочам зарабляць, хочам мець уласную маёмасць, хочам грошай? І верым, што пры гэтым захаваем духоўнасць! І тут вынікае іншае пытанне: а ці насамрэч мы вызначыліся, якая Беларусь — духоўная ці прагматычная — краіна?

Нюанс: пры гэтым, ствараючы грамадства будучага, трэба ведаць, як ставіцца наша краіна да глабалізацыі, — працэсу, што адбываецца на ўсіх без выключэння. Як па мне, дык славуця амерыканская ідэя глабалізацыі — тупіковая; каму гэта ведаць, як не нам, грамадзя-

нам былой савецкай краіны. Хіба мы не ішлі тым жа шляхам, толькі з іншымі лозунгамі? — да канчатковай перамогі сусветнай рэвалюцыі і — усіх пад адзін грэбень... Тыя прапанавалі глабалізацыю эканамічную, нашы кіраўнікі — глабалізацыю чалавечых рэсурсаў, а ў выніку ўсё тое ж самае... Уніфікацыя і фармаванне ўсеагульнай шэрасці, аднастайнай масы — гібель чалавечыя. Нараджаецца новае пытанне: ідэалогія уніфікацыі ці ідэалогія разнастайнасці будзе ўласціва Беларуская ідэя?

...Калі размаўляла на гэтую тэму з сябрамі, пачула і такое: нацыянальную ідэю нельга сфармуляваць як бы наноў, яна была сфармуляваная самім мінулым і ў яе толькі адна часавая прастора — тое, што было, было, было... Аднак, прымаць рэчаіснасць, павярнуўшыся тварам да мінулага, хіба гэта не... смерць? І ці не ёсць рэчаіснасць сінтэзам былога і будучага? І калі так, мы вярнуліся да моста, які злучае два супрацьлеглыя берагі, паміж якімі павінен жыць дух нацыі, падсілююцца ўсё той жа нацыянальнай ідэяй. Калі ў чалавеку пра-

чынаецца самасвядомасць, ягонае "я", разам з самасцю прачынаецца памяць продкаў.

І, можа быць, перш чым вызначыцца са шматпакутнай фармулёўкай Беларуская ідэя, трэба вырашыць першачарговыя задачы. Як для мяне, дык самай першаснай з'яўляецца персаніфікацыя каштоўнасцей айчынай культуры. І па гэтым шляху — свядома ці не — ідуць некаторыя нашыя пісьменнікі, абраўшы героямі сваіх твораў асобы значныя, гераічныя, вялікія. Слушна. Але як доўга гэтыя героі (якіх, на жаль, адзінкі) могуць быць прыкладам для нашых дзяцей, прыкладам, па якім яны будуць ствараць нацыянальныя вобразы нашчадкаў? Героі з глыбіні часоў не могуць заставацца адны, гэта абмяжоўвае нацыю ў рамках прыналежнасці да іншых эпох. Патрэбны, як ніколі, героі сучасныя і, можа, нават... будучыя. Вось так ізноў узнікае важнае пытанне: хто ж тая персана, якая павінна ўяўляць сабой чалавека-носьбіта Беларуская ідэя?

...Прывяду такі прыклад. Пасляваенная Японія апынулася пад амерыканцамі; на той час японская

эканоміка была разбурана, самасвядомасць грамадства пасля такой ганебнай паразы ніякавата... Амерыканцы паспрабавалі прышчапіць там свой менталітэт, нават патрабавалі, каб японцы прынялі лацінскі алфавіт. І тады палітычныя дзеячы краіны Узыходзячага Сонца сказалі свайму народу: зараз нам цяжка змагацца з наймагутнай амерыканскай машынай, адзінае, што мы ўсё павінны рабіць — змагацца за сваю мову, сваю пісьменнасць, сваю культуру. І калі прыхадзім гэтага не ўдасца знішчыць, значыцца, рана ці позна нацыя ўзаскрэсне. Як бачым, іхнія словы спраўдзіліся, у Японіі моцная і развітая эканоміка, яна мае сваё важнае палітычнае слова на міжнароднай арэне, і... краіна стала небяспечным сапернікам тым жа амерыканцам у розных галінах. У свой час японцы зразумелі, што са стратай культуры нацыя робіцца хворай, быццам душэўная хвароба ахоплівае і кожнага чалавека, і ўвесь народ.

Тое ж можа адбыцца і з намі, калі мы страцім нацыянальную сутнасць. Не сфармуляваўшы Беларускую ідэю, мы так і заставаемся ў міжчасці, паміж мінулым і будучым, на мосце над прастранню, у крызісе ідэнтнасці... спазнімся — і можам больш не пазнаць саміх сябе.

Вольга КУРТАНІЧ

Такое пытанне адразу ж напрашваецца пры чытанні новага рамана Андрэя Федарэнкі "Рэвізія", што быў надрукаваны на старонках часопіса "Полымя" ў пачатку гэтага года. У нашай прозе мала твораў, прывесчаных праблемам літаратурнай творчасці, творчасці ўвогуле. Мне асабіста ў ліку лепшых прыгадаюцца "Апокрыф", "Апавяданне аб іконіку і залатару" М. Багдановіча, "Святыя грэшнікі" Алеся Асіпенкі, "Да сустрэчы..." Віктара Казько. Андрэй Федарэнка звяртаецца да пытанняў акту-

А. Федарэнка знаёміць чытачоў з нядаўняй літаратурнай гісторыяй, калі паказвае адно з пасяджэнняў "Тутэйшых", хаця аўтар не называе прозвішчы літаратараў, аднак аматарам беларускага словы яны добра вядомыя. Агледзіце, як і маладыя літаратары, разумее абмежаванасць мастацкіх ідэй, мастацкага стылю старых. У адрозненне ад Ведрыча, які насміхаецца са "старых", не чытаўшы іх творы, Трухан някепска арыентуецца ў роднай літаратуры. Ведрыч асуджае эпігонства, спяло-

свайго знаходжання пасля шпіталю ў вёсцы, у чужой сям'і, якую ён павінен прызнаць за родную. Мінулае бачыцца героем з пункту гледжання дня сённяшняга. Трухан і Трухановіч — адзін псіхалагічны тып. Трухан лічыць: "Кожны хай ведае сваё месца і займае толькі яго — згодна з прададзеным Лёсам — касірам плацкартным білетам". Трухановіч, яго літаратурны двайнік, баіцца актыўна дзейнічаць у мінулым, каб на век там не застацца, ён не ўпэўнены, што яго ўмяшанне ў гістарыч-

адукаваныя людзі размаўляюць па-беларуску, ён ваяўніча не ведае і не хоча ведаць беларускую літаратуру, бо апрыйёры перакананы ў яе другаснасці. Трухан пытанне пра магчымасці беларускай культуры ў размове з Іллем Іллічом сціпла абыходзіць, а Ведрыч паводзіць сябе груба, нетактоўна, аднак дае зразумець, што беларуская літаратура не такая ўжо і бедная на думкі і ідэі. Ваяўнічае нежаданне чытаць творы беларускіх аўтараў, падкрэслівае Федарэнка, ідзе не толькі ад людзей, якія прыныцываюць сваіх пісьменнікаў, але і тлумачыцца эпігонскім характарам творчасці многіх аўтараў, што з году ў год пераплываюць адны і тыя ж тэмы ды выкарыстоўваюць адны і тыя ж мастацкія прыёмы.

Рэвізія, дэканструкцыя, сінтэз?..

альных і "вечных": пра вытокі творчасці, пра ўзаемаадносіны літаратурных пакаленняў, пра асаблівасці нацыянальнага пісьменства і яго ўспрыманне чытачом. Аўтар выкарыстоўвае характэрны для славянскага мастацтва нашага часу прыём разгортвання апавядання ў апавяданні, дакладней было б назваць, разгортвання тэксту аб жыццёвай плыні і тэксту як плыні свядомасці аднаго з персанажаў. У сюжэце рамана ёсць доля займальнасці, бо галоўны герой твора існуе як бы ў двух часавых вымярэннях: у канцы 80-х гадоў мінулага стагоддзя і ў пачатку XX стагоддзя.

Агледзіце Трухан — студэнт гістфака, аднак у выніку збегу жыццёвых абставін яго больш цікавіла літаратура, чым гісторыя. Трухан хворы, у вольны ад лячэння час ён шмат чытаў і асмеліўся напісаць рамана пад назвай "Рэвізія". Чытанне свайго твора ён даверыў скандальна вядомаму паэту Ведрычу, але па іроніі лёсу першым з яго раманаў пазнаёміўся прадстаўнік органаў дзяржбяспекі. Агледзіце прадчуваў рэакцыю на свой твор, у думках ён ўяўляў сабе магчыму размову з Ведрычам, ад імені паэта задаваў пытанні і адказваў на іх. "Два плюсы паставіць магу, — сказаў раптам Ведрыч, і Трухан не адразу зразумеў, што ўжо пераехалі да ягонага тэксту. — Першы — што шукаеш новых формаў, другі, што выбраў ракурс, які выключыць гэтую гадку стылізаваную."

Агледзіце Трухан шмат чытаў, кнігі для яго былі крыніцай ведаў пра свет. Напрыклад, "Ідыёт" Дастаеўскага для яго — свайго кшталту медыцынскі дапаможнік, бо Агледзіце адсочваў паводзіны хворых герояў і параўноўваў са сваімі, а пісаць стаў, каб "пазбавіцца ад гэтага наслання — ад другога свайго жыцця, скінучы з сябе гэты дурман, разгрузіцца хоць такім чынам — проста запісаўшы яго на паперы". Трухан — пачаткоўца, у яго біяграфія найлепшым чынам падыходзіць да класічнага творцы — сірата, адзінокі, да таго ж хворы. У Агледзіце складалася пэўнае ўяўленне пра масцітага творцу, да якога асабіста ён "не дацягаў". "У яго яшчэ са школьнай парты моцна засеў у мазгах стэрэатып пісьменніка "сапраўднага" — абавязкова мужчыны, высокага, мажнага, лысага або сівога, абавязкова ў касцюме з гальштукам ці ў тоўстым ваўняным светры і акулярах". Агледзіце прывык да стэрэатыпаў, ён гадаваўся на іх, імі кіраваўся ў жыцці, але для сапраўднай творчасці яны не падыходзяць, падкрэслівае "першым", і "другім", віртуальным жыццём Трухана аўтар.

капіраванне чужых думак і ідэй, калі здэкліва гаворыць Трухану: "А я вось не ведаю іхняй творчасці, але не адабраю. (...)

...Бо ведаю, што адгарну любую кнігу, і ў соты раз прачытаю, як у Замосшы, што каля Заполля, на ўзлеску Вастраверхай пушчы каля Мікіцішынага калодзежа, дзе Дзянісава палянка, Сёмкаў дуб, вчысты, рачысты, разложысты, спракавечны, караністы і гэ-дэ і да бясконцага тэ-пэ, раскінуўся гожа і высокая, і шырока, і далёка. І ванка помніць яшчэ тыя часы, калі быў малы і бацька саджаў яго на бухматы воз сена, які плыў пад дубам і каржакаватая яго галіны чаплялі сена і збівалі з малога шапку... Пародыя, — патлумачыў Трухану Ведрыч. — А ты, мабыць, падумаў, што гэта пачатак якогось іх эпічнага палатна?"

Калі ў Трухановіча-Трухана з'яўляецца жаданне напісаць пра родныя мясціны, то ён баіцца паўтарыць ужо сказанае, чужое, бо талент пераўзыхілі складана, а стаць яшчэ адным пасрэдным прэзіякам не хочацца.

Агледзіце добра разумее недахопы так званай традыцыйнай літаратуры, але яго насцярожваюць і творы маладых аўтараў. Знаёмы студэнт гістфака ўзяў Трухана на пасяджэнне маладых літаратараў. Агледзіце адзначае пра сябе аднастайнасць тых твораў. "Падумаўся хлопцаў ці дзяўчына, чыталі верш ці абразок, у вершах, як правіла былі ўсе тыя ж "воі" — "вей", "скрыдлы" — "дзіды", "Храм" — "хлам", у абразках — адзінота, непрыкаянасць, дождж за акном, цыгарэта ў руках і "парцаліваны" кубачак кавы". Для некаторых з прысутных галоўнае ў такіх творах, што яны тэматычны новыя. Чарнявы хлопцаў з прэзідыума адзначае, што "дзякаваць Богу, мы выбіраемся з лапцёў, амаль знікла нарэшце ў творах вясковае тэма, не кажучы пра абрыдлую запечную псіхалогію старых дзядоў і бабуль, якія дзсяцігоддзямі не выпалізілі з нашай літаратуры".

Агледзіце — чалавек сціплы, ён не прэтэндуе на славу, у пісьменніцкім званні не бачыць вялікага гонару, яму важна пазбавіцца свайго другога жыцця, сваіх хваравітых сноў, у якіх ён бачыць сябе кантужаным і параненым чырвонаармейцам, што вярнуўся дадому. А. Федарэнка ўмела сплятае ў адно матывы савецкай літаратуры і кінематографа на тэму вяртання дадому ўдзельніка грамадзянскай вайны і дае іх арыгінальную трактоўку. Агледзіце Трухан, ён жа Трухановіч, адчувае штучнасць

ную хаду падзей дапамога чалавецтву, але не сумняваецца, што гэтае ўмяшанне пашкодіць яму асабіста: ён можа банальна не нарадзіцца, бо бацькі яго не сустрэнуцца, калі змяніць звыклую схему гістарычнага працэсу. Трухан і Трухановіч — героі рэфлексійнага тыпу, а не расучага дзеяння. Такі тып характару матывуецца аўтарам найперш абставінамі. У рамана ёсць красамоўны эпізод: Трухановіч-Трухан агледзіце родныя мясціны і "пазнае" іх. Тым самым пісьменнік падкрэслівае слабую стабільнасць нашага жыцця: "Студня была амаль такая, як і ў ягоным будучым часе, з дубовым развілістым к р у к а м - ж у - раўлём, і стаяла на тым самым месцы — на перапутцы дарог у цэнтры вёскі... Маладая ліпа побач — ну, гэтая дажыве да ягонага часу... Непадалёку крыж, атрыбут кожнай палескай вёскі — таксама стары знаёмец, абвязаны вышыванымі ручніткамі, у загародак з усіх чатырох бакоў узяты..." Пра вёску канца стагоддзя Агледзіце Трухан гаворыць аднакурсніцы Нэлі: "Наша — цёмная, чорнабыльская, спітая, напалуразбураная, нічым, акрамя прыроды, не цікавая..."

Трухан на жыццё прывык глядзець праз прызму літаратурных твораў, ён іранічна згадвае і знакамітую Ганну, што завіхалася каля печы, кандрат-крапівінскую жабку, і льянов-бушмарашчыну, і Сцеланідзіну бомбу, і шмат іншага. Гэта было звыкла Трухану, "начытанаму, напіханаму мастацкімі творамі. Але жыццё па-свойму расстаўляе акцэнт. Так, калі брат Міканор сказаў пра сход, Трухановіч хацеў тут жа назваць яго павестку. "Часам не грэблю будаваць? — іранічна спытаў Трухановіч, маючы на ўвазе мастацкія творы пра дваццатыя-трыццатыя гады. Усе без выключэння раманы і аповесці заканчваліся там сходамі, пасля якіх шляхам сумеснай працы адбывалася зліццё індывідуумаў у адзіны арганізм. Тут жа, як высветлілася, хацелі пабудаваць агульны Сялянскі дом. Да такой павесткі дня Трухановіч не быў гатовы."

"Рэвізія" звяртаецца і да традыцыйнай для Федарэнкі тэмы лёсу роднага слова. Пазт Ведрыч іранічна называе беларусаў нацыяй пісьменнікаў, бо толькі яны на Беларусі гавораць па-беларуску. На дні нараджэння студэнткі гістфака Нэлі, якая спрабавала пісаць беларускамоўныя вершы, яе сваяк юрыст Ілля Ілліч абурэаецца тым, што

Андрэй Федарэнка, які мае ў айчынным пісьменстве ўстойлівую рэпутацыю традыцыяналіста, падкрэслівае згубнасць эпігонства пад любымі сцягамі. Літаратура мае вострую патрэбу ў арыгінальных мастацкіх ідэях. Раманам "Рэвізія" пісьменнік засведчыў сваю павагу да літаратурных традыцый і разам з тым жаданне перамен. "Рэвізія" — плён роздуму пісьменніка над лёсам прыгожага пісьменства, над прычынамі заняпаду цікавасці да айчынай літаратуры, якая законсервала традыцыю апісання, а не асэнсавання рэчаіснасці.

Дзве думкі пра рамана

Новы твор Федарэнкі даказвае, што беларуская літаратура не можа ў постмадэрнісцкай сітуацыі заставацца ў баку ад агульнага літаратурнага руху. Раман інтэртэкстуальны, насычаны цытатамі з твораў айчынай славеснасці, напоўнены іранічнай ацэнкай зробленага папярэднікамі. У самай творы вылучаюцца два ўзроўні: для масавага чытача (падарожжа псіхалагічнага двайніка героя ў мінулае) і для літаратурнага гурмана (іранічнае асэнсаванне, дэканструкцыя сітуацыі, вядомых па творах іншых аўтараў, і іх сінтэз для стварэння новага мастацкага цэлага). Андрэй Федарэнка ўдала дэбютаваў у канцы 80-х гадоў мінулага стагоддзя, яго проза прываблівала чытача шчырасцю, зладзённасцю, псіхалагізмам. У 90-я гады ў пісьменніку былі і творчыя ўзлёты і падзенні. Кан'юнктура рынку, калі ён можа быць у нашай літаратуры, прымушала звяртацца да знешняй займальнасці. Пэўнае расчараванне ў тых чытачоў, якія палюбілі "Гісторыю хваробы", "Смуту", "Вёску", "Нічы", не магла не выклікаць яго "калядная казка" "Афганская шкатулка", дзе назіраўся адыход Федарэнкі ад мастацкіх прычын і псіхалагічнага лёсма на карысць знешняй займальнасці. "Рэвізія" рэабілітуе Федарэнку як "сур'езнага" пісьменніка. Знешняя займальнасць у рамана не з'яўляецца сэнсавызначальнай, тут акцэнтаецца змест. Рэаліст Федарэнка застаецца рэалістам нават тады, калі звяртаецца да элементаў пазытыўнага постмадэрнізму, дасціпна сцвярджаючы гісторыю героя, што жыццё — таленавіты і па-свойму мудры творца.

Ванда БАРОЎКА

Айчынная фалькларыстыка мадэрнізуецца значна хутчэй, чым сам фальклор, і незарушана імклівай, чымся таго фальклору носьбіты. Аўтэнтычнасць родна-народнай творчасці сёння напавярне прымаецца — яе варта сці ўзважваюцца на "тыпалагічных" шляхах, педантычна абмерваецца яе "плошча" ў кантэксце... І ліхаманка васьць, з якою мы ўзводзім абарончыя вежы вакол свайго, сведчыць пра неадступнасць нашага страху паразы — перад чужым.

Зборнік "Фалькларыстычны даследаванні: Кантэкст. Тыпалогія. Сувяз", куды ўвайшлі артыкулы студэнтаў, аспірантаў, магістрантаў ды навукоўцаў-выкладчыкаў, выдадзены ў 2004 годзе пад эгідай кафедры тэорыі літаратуры Бельдзяржуніверсітэта; уражвае ён якраз спалучэннем навуковай бесстароннасці і даследчыцкай страснасці, нетрадыцыйным — для выдання падобнага кшталту — шлюбам ratio і emotio.

Структура і гіпатэтычны змест кнігі (што "прачыняецца" ў назвах тэкстаў), на першы погляд, абяцаюць "сакральнае" чытво для аднаго з гуманітарных кастаў, што нават для большасці супляменнікаў паўстае тайнапісам. Так, пяты раздзел зборніка "Фальклор і гендэр" адкрываецца артыкулам Р. Кавалёвай "Тры псіхатыпы залётніка ў беларускіх песнях пра каханне і гендэр". Спня Кавалёва (на мой погляд, сёння адзін з самых цікавых і прадуктыўных беларускіх фалькларыстаў), скарыстоўваючы ў якасці "матрыцы" даследаванні А. Афанасьева, імкнецца вызначыць "дамінуючы беларускі нацыянальны псіхатып, зыходзячы з асаблівасцей беларускага фальклору — люстэрка беларускага нацыянальнага характару". У выніку адбываецца своеасаблівая лагізацыя ітымна-пачуццёвай сферы; тое мае плёнам арыгінальнае — этнапсіхалагічнае — вектар фалькларыстычнага пошуку і... нараджае (калі прыгледзецца да назвы артыкула) сціглае жанравае ноў-хаў — "песні пра гендэр".

Дарчы, жывавы назвы некаторых тэкстаў відавочна дысануюць з акадэмічнымі "шыльдамі" рубрык

("Фальклор у кантэксце культуры", "Традыцыйныя жанры фальклору: Паэтыка. Семантыка", "Фальклор — літаратура — мова" і да т.п.) і падбадзёрваюць (а часам — агаломшваюць) чытачоў задзірлівым парадаксізмам — трэба думаць, усядомленым як эфектыўны "піяр" калі не самімі аўтарамі, дык, прынамсі, навуковымі рэдактарамі Р. Кавалёвай і В. Прыёмка. У артыкуле "Іной" мир у волшебной сказке и в Библии: сравнительный анализ" Г. Малахава абірае ў якасці аб'ектаў параўнання "такія формы выяўлення "інога" міра, як трыдцатое царство в волшебной сказке и Новый Иерусалим в Библии". Студэнтка другога курса аддзялення рускай фіналогіі БДУ выплывае шэраг крытэрыяў для параўнання гэтых "структур" (пагодле агульнасці ўнутранай арганізацыі: "аснования постройки; преобладающий цвет; дополнительный материал; система ограничения; ландшафт; условия попадания во внутрь") — і ўмацоўвае іх такімі фундаментальнымі ілюстрацыямі, што трыумф фармалізму ў айчынным гуманітарным досведзе падаецца непазбежным і незваротным. Праўда, рацыяналізм маладзейшых

Прэзуміцыя

даследчыкаў (гл., напрыклад, артыкулы С. Шамякінай "Сказочная категория красоты в свете данных современной науки", А. Саковіч "Вобразная система приказок и притомов как элемент наивной (выпущена мною. — І. Ш.) карціны свету (жаночыя і мужчынскія вобразы ў беларускіх і сербскіх парэмях)") ураўнаважваецца дыдактычнаю страснасцю стальных навукоўцаў. Так, доктар фіналагічных навук, дацэнт кафедры беларускай міфалогіі і лінгвістыкі БДУ І. Казакова ў тэксце "Фальклор і магія" ўзбройваецца рытарычным арсеналам "слова-пропаведзі ("Варты жалю, бездапаможны і напалыханья ўрывае маюць мы ў жыццё, знішчэння, спустошанья, са страчанымі надзеямі пакідаем яго назаўсёды"), якое спакваля набывае гучанне трэнсу па магі, што сталася ахвяраю матэрыялізму: "Значна паменшылася тэрыторыя магчнага царства. Усе экстрасенсорныя здольнасці чалаве-

ка страцілі свой чароўны арэол і перайшлі ў разрад з'яў, якім навука дала права на жыццё ў матэрыяльным свеце...". Навука сёння насамрэч можа быць асэнсаваная як дыскурс міфалагічнага; на гэта звяртае ўвагу і А. Боганева, разважаючы пра небяспеку "інтэрпрэтацыйнай дасціпнасці" вучонага ў дачыненні да тэкстаў традыцыйнай культуры, калі "на выхадзе" даследчык атрымлівае не закладзенае сэнсы традыцыі, а сваю ўласную міфалогію ("Сучаснае бытаванне народнай няказкавай прозы..."). З другога боку, усведамленне быцця як міфасферы вызваляе своеасаблівую пазнавальную энергію (у нашым выпадку — даследчыцкую), калі ў працэсе "будуўніцтва" свайго свету ўдакладняецца ўжо вядомае і "раптам" прасвятляецца раней непадступнае. У гэтым сэнсе высокаю ступенню "красціўнасці" вызначаюцца артыкулы

«Літаратура — гэта ў першую чаргу грамадская рэвізія сумлення, гэта вандароўка са свету знешняга ў свет унутраны, гэта не толькі прызнанне свету ў любові, але яшчэ і сігнал аб дапамозе».

Юрыі Бондараў.

Літаратура — з'ява ўнікальная. Яе ствараюць дзеля ўласных амбіцый, непрыквананага згаізму, патрэбы застацца ў вечнасці. А можа, па-іншаму: дзеля жадання падзяліцца з кімсьці набалелым, грамадска важным або проста выказацца, пазбавіцца надакучлівых думак, зірнуць на жыццё «знутры». Так ці інакш, а магчыма і літаратуры вялікія. У ёй, нібы ў люстры, нават скажоным (для каго як), бачыцца Час, які ўтварае гісторыю. І чалавек, вывучаючы ўрокі мінулага, шукае ў ёй паратунку для будучыні, праводзіць рэвізію назапашанага, каб лічыць сябе яшчэ разумнейшым.

Часопіс «Полымя» ў №№ 1 — 2 за 2004 год знаёміць з даволі арыгінальнай спробай «звесці рахункі» з усім без выключэння: літаратурай розных перыядаў, «тутэйшымі» волямі, грамадскімі каштоўнасцямі, пагібельнымі сістэмамі... Праз прызму пісьменніцкага вока ўзнаўляюцца пльні Часу. Адладна аўтарскай задуме і начытанасці. Бо задума — вартая: убачыць далёкае збліжэнне, прапусціць яго праз сучаснасць. Своеасаблівы рэмейк. Знаёмца: раман Андрэя Федарэнкі «Рэвізія».

Прызнаюся, пасля першых старонак сумна было невыносна. Не пакідала думка спыніцца,

«контрэвалюцыйную ерась»: маўляў, «праз семдзесят гадоў камуністычныя ідэалы будуць пастаўлены пад сумненне, падвергнуцца пераацэнцы, пасля чаго і сама савецкая ўлада перастане існаваць». Ну хто, скажыце, палічыць такога чалавека нармальным, асабліва ў той, акрылены рэвалюцыйнай рамонтайкай (ненармальнай), час? Час сучаснага «ружовага туману». Контрык, вораг, шпіён — і ўсё тут. Адзіны паратунак — кантузія. Так спакайней. Хай лічыць вар'ятам, юродзівым і г. д., бо «лепш быць хворым, адзіночым, кім заўгодна, любым вырадам у сям'і, чым

рых народаў — адкрыццё, знаходка, крамола, анты- і контра!» Другі: трэба «пісаць ці хоць бы старацца пісаць так, каб не прыняла ніводная афіцыйная рэдакцыя. Бо гэта не твор, калі яму аўтаматычна зьяляе святло нават не на скрыжаваннях, а на роўнай вуліцы. Сапраўдны твор павінен парасткам падняць над сабою глыбу бетону, прабіцца, узмужаць...» Па-мойму, ні адняць, ні дадаць. А вось прычыну гэтаму, думаецца, пашукаць варта. У ідэале мастацкі твор самадастатковы і належыць да сферы творчасці, якая па-за пагібельнай ангажаванасцю, ідэалагічнай кан'юктурай

адчуванне «абранасці» сярод людзей пазбаўлена сэнсу. Перад будучыняй усе роўныя. А творчасць — толькі сон, які адцягвае расплату за жыццё. Напісаў і задумаўся: «Не так смерць — прадчуванне яе, падрыхтоўка да яе, набліжэнне яе» пахоае нас, «як раптоўна зваленае на галаву жыццё». Калі ўжо «столькі патрачана сілы, энергіі, духоўнага запасу», «дзе браць дадатковыя рэзервы? Як гэтую дыстанцыю адужаць?!» (Нібыта папярэднікам нашым лягчай было!)

І вось парада: трэба прычынацца і жыць, «толькі не жыццём «выбранніка», не

Рэвізія часу і памяці, альбо Раман не для ўсіх

быць «як усе», мяшчанскай бязлікаю масай, чым растварэнне ў натоўпе, зліццё з ім — небыццё...»

Творчы чалавек быць «як усе» не можа, гэта супярэчыць яго першапачаткова закладзенай сутнасці. Ён усё падвяргае сумненню, аналізу, шукае прычыны і сэнс, таму філасофска-абломаяўскія развагі Трухановіча ўяўляюцца цалкам заканамернымі: «... у гэтым жыцці сам чорт нікога не разбярэ. Настолькі яго ірэальнае, незразумелае, нелагічнае, што мік-

і г. д. На першым плане — чалавек, яго праблемы, здольнасць супрацьстаяць абставінам. Гуманізм, пра які ўжо амаль забылі. Таму і ацэньваць твор варта з гэтых (агульначалавечых) пазіцый, а не па штучных мерках пэўных суб'ектыўных схільнасцей і аднабоковай зададзенасці. Магчыма, я пакутую ад празмернага кансерватызму і ў нечым магу памыляцца. Што паробіш — чалавечая натура недаскачана».

Некаторыя выказванні федэрэнаўскіх персанажаў гучаць як афарызмы: «Усё нашае жыццё адзін доўгі сон, а тым больш творчасць, гэта — падвойны сон, сон у сне...»

«Пісьменнік павінен быць з прэтэнзіямі (толькі здаровымі, рэальна апраўданымі, дадам ад сябе). Літаратура — згаізм, узяты ў рамках стэлю». Тут жа згадваецца С. Кінг: «... іменна з-за згаізму нараджаюцца многія кнігі».

Чым заканчвае А. Федарэнка сваю «Рэвізію»? Нічым. Персанажы пахадзілі па старонках рамана, пагаварылі, падумалі аб вечным і... Давесці падзейна-ўмоўную лінію ў такім творы да канца складана. Увесь час рызыкаеш заблытацца. Не дзіва — зьядзі два вымярэнні, змадэлю будучыню (нават пры бязмежнай фантазіі). Але Трухана будучыня не цікавіць, ён чакае аперацыі, якая паставіць кропку ў ягоных непрыквананых блуканнях па сутарэннях Часу, памяці і гісторыі: «... там [у будучыні] усё тое ж будзе: нараджэнне і старэнне, радасці і пакуты, Злучкі і здрады... І так да скону вякоў. Мінілае можна зафіксаваць, яго можна помніць, уцякаць у яго, жыць ім, ратавацца ім... А ў будучыню як уцячэш? Як яе зафіксуеш? Адтуль, як з таго свету, не вяртаюцца... будучыня — тое, чаго няма, гэта небыццё, гэта сінонім смерці. Альбо індывідуальнай — ад старасці, хваробы, няшчаснага выпадку, альбо масавай, агульнай — ад ядзернага выбуху, чарговага ледніка, цэплагавага эфекту, астывання зямлі... матэрыяльныя «заваёвы» нагадваюць убогія казкі... камунізм... калі кожнаму будзе бясплатны трохкапэсны веласіпед. Тэхнічныя заваёвы будучага — той жа веласіпед!»

Нягледзячы на гэта, чалавек усё роўна нястомна яго вышуквае. Ніколі не бывае задаволеных сучаснасцю. Хочацца марыць аб лепшым, на нешта спадзявацца ў недасяжнай будучыні. Нават калі новае стагоддзе ў чарговы раз прад'явіла старыя «рэцэпты» нашага існавання.

Літаратура як выйсце не падыходзіць. Бо

носьбітам нейкай высокай тайны ў душы, а звычайна — існаваць. Рабіцца як усе». Дык дзеля гэтых, здаўна вядомых, заключных слоў варта было пісаць гэтулікі старонак?! Ісці, ісці і раптам — стоп: а пайшло яно! І жыць як набяжыць, саграваючы недзе ўпотаікі ўспаміны аб тым, што пісаў жа некалі, халера!.. І горка ўздыхаць, што, апроча гэтага занятку, нікога ў жыцці так больш і не займеў...

Трэба прызнацца, што падобныя фантазіі на літаратурную тэму створаны на аматара, «пішучага брата». Масаваму чытачу гэтыя «завумныя» раздум'я-абстракцыі нецікавыя. Тым больш што твор патрабуе ўсё ж пэўнай літаратурнай дасведчанасці: скажам, згадкі М. Гарэцкага, паралелі з мележаўскай «Палескай хронікай», іншыя «алюзіі» і супастаўленні з класікай шараговым чалавеку малазразумелія. Ды і што насамрэч хаваецца за знешняй сюжэтнай абалонкай рамана? Спраба пераацэнкі створанае, пройдзены шлях, закрануць экалагічныя, філасофскія, грамадскія праблемы? Альбо паказаць пераёмнасць гістарычнага вопыту? Твор поліфанічны. І кожны знойдзе і ўбачыць у ім найбольш блізкае свайму Я. Рэвізія пражытых гадоў і ўласных каштоўнасцей адбудзецца ў любым выпадку. І толькі ад нас залежыць, колькі барахла (у тым ліку і літаратурнага) акажацца на паверхні бязмежнага акіяну Часу. Каб не атрымалася, як у вядомым выказванні Леніна: «Пісатели пописывают, читатели почитывают»...

Напрыканцы дадам некалькі слоў да мовы рамана. Часам некаторыя выразы не пазбаўлены «арыгінальнага» падтэксту: «схаваць галаву між каленяў» (гэта які?), «уваходзіў» у яе хоць такім чынам (якім дакладна?). Сярод наступных «пляпаў» — неспадзяўнае ўжыванне «ў», патрэбны знак ў прыпынку.

А тут яшчэ і прыкрая нестыкоўка з... камарамі. У адным месцы Трухановіч едзе восенскай парою па дарозе, і аўтар зазначае: «Паявіліся і завінелі камары». А ў другім: «— Добра восенню... Камароў няма».

Даволі «прыколна» выглядаюць і пісьменніцкія кепкі з жанчын: маўляў, хоць яны, вядома, жэраў, і сасуд з паскудствам, але та-а-а-кім прывабным...

Будзем лічыць, што на гэтай «аптымістычнай ноце» мая «рэвізія» федэрэнкаўскага рамана скончана.

Сяргей ГРЫШКЕВІЧ

самабытнасці

Дз. Гарбачовай «Выслоўі як матэрыял для рэканструкцыі беларускай міфалагічнай сістэмы» (аўтар, аглядаючы наяўную функцыянальную класіфікацыю выслоўяў, даводзіць мэтазгоднасць увядзення дадатковых крытэрыяў) і Т. Зарэмбы «Фалькларызм загаловачых комплексаў у творчасці М. Багдановіча і А. Разанава» (тут шчыльнасць тэрміналагічных «аказіялізмаў» — «фалькларэма», «аўтарэма» па аналогіі з «міфалагэмай» — зольная прысарамаціць любога (не)футурыста з ягонай моватворчай жарсцю). Між тым, каштоўнасць некаторых іншых артыкулаў зборніка таксама звязана са стваральнасцю адмысловага кшталту; яна вынікае не з інтэлектуальных спалохаў-азарэнняў, але з карпатлівага збіральніцтва, змагання з «змпыркай». Іначай кажучы, калі ў першым выпадку памянёная крэатыўнасць дасягаецца дэдуктыўна, дык у другім выпадку яна ёсць плё-

нам індукцыі. Сапраўды ўражваюць разнастайнасцю фактаграфіі і спосабамі яе сістэматызацыі артыкулы В. Новак («Чорт і ведзьма ў міфалагічнай традыцыі Гомельшчыны»), В. Прыёмка («Жартоўныя песні беларускага вяселля»), С. Вярэенка («Замоўная традыцыя Гомельшчыны (адметнае ў сюжэтах)», А. Кучаравай («Традыцыйнае і сучаснае ў дзіцячым светаўспрыманні»), К. Варанцовай («Модэліраванне карціны міра в творчых работах школьнікаў»). Аўтар апошняга тэксту, насычанага цікавымі матэрыяламі «палявых» доследаў, «прагаворвае» выснову наконт таго, што арыгінальная форма папулярызацыі міфалогіі і фальклору нейтралізуе рэакцыю іх непрымання з боку моладзі; на жаль, агульнавядомае згаданай ісціны няк не спрыяе яе ўрчаўленню. Зрэшты, як паказвае найноўшая гісторыя, самых вялікіх ахвяраў ды высілкаў вымагае «стварэнне» таго,

чаго стварыць якім заўгодна маштабным намаганнем (духу, соцыуму, дзяржавы) апырыеры немагчыма. «...нацыянальная ідэя штучна не выпрацоўваецца. Яна арганічна фарміруецца сама з жыццядзейнасці народа. Але яе арганічнаму фарміраванню зноў-такі перашкаджае шэраг сучасных міфаў, праз якія не прабіцца, кажучы фігуральна, багіне Жыве, інакш кажучы, нацыянальнай традыцыі», — не стамляецца даводзіць відавочныя для ўсіх (акрамя непасрэдных «рэспіціентаў») рэчы Т. Шамякіна, якая свядома надае свайму артыкулу «Жыва ў сучаснай сацыяльна-прасторы» палемічны характар, маючы не столькі міфатворчыя, колькі «дэструктыўныя» намеры «раз'яўчэння некаторых сацыяльна-пагібельных і навуковых міфаў». (У пэўным сэнсе, падобная «разбуральнасць» аказваецца больш канструктыўнаю, чым шал «дэміургічнасць»).

Аднак у асобных выпадках простая дэкларацыя літаратуразнаўчых «топасаў» дыскрэдытуе даволі слушныя ідэі. Так, В. Гарністава ў якасці ілюстрацыі для назірання над «Трансфармацыяй фальклорных традыцый

у кантэксце постмадэрнісцкай рэальнасці» абірае раман Ул. Караткевіча «Хрыстос прыязміўся ў Гародні», напісаны ў 1966 (!) годзе. Калі напачатку даследчык падаецца проста «рызыкантам», змушаным мрыцца з суровасцю аб'ектыўнай рэальнасці («Аўтар абранага намі рамана ніколі не быў семіёткам або тэарэтыкам постмадэрнізму. Ён быў проста таленавітым пісьменнікам і інтуітыўна адчуваў патрабаванні эпохі»), дык кульмінацыя артыкула ўганароўвае аўтара паняццямі «навуковага фантаста»: «Фальклорныя традыцыі ў рамана У. Караткевіча задзейнічаны ва ўсіх постмадэрнісцкіх прыёмах. Побач з калажам вельмі шырока ў рамана прадстаўлены прыцып карнавалізацыі».

Назва тэксту А. Каляды — «Генезіс, семантыка, кантэкс экзатычных вобразаў у беларускім фальклоры» — вабіць і грунтоўнасцю фармулёўкі, і маштабнасцю задумы. На жаль, многіх лік аказваецца тут ўайнай гіпербалай, бо аб'яваная разнастайнасць «экзатычных вобразаў» мінімізуецца ў вобразе паўліна/павы (азначу, аднак, што гэтая «персона» прадстаўлена дас-

ледчыкам надзвычай аб'ёмна).

Між тым, «Фалькларыстычныя даследаванні» нагадваюць і пра звілістасць шляхоў навукаў, якая можа стацца лёсам для некалькіх пакаленняў адной сям'і. П. Саламевіч, студэнт другога курса аддзялення славянскай філалогіі БДУ, прысвячае свой тэкст бытаванню і асаблівасцям выканання песні «Пасено агурочкі», запісанай ім ад дзеда, вядомага літаратуразнаўцы Янкі Саламевіча. Іван Уладзіміравіч яшчэ ў гады майго студэнцтва бліскуча даводзіў, што павязь тэорыі і практыкі гарантуецца творчай натураю самога выкладчыка, а не міністэрскімі інструкцыямі: лекцыі па фальклоры, што ён чытаў на філфаку БДУ напачатку 1990-х, насамрэч былі песнясловамі, як цяпер згадваецца — інтэрактыўнымі.

Скамянелае, здавалася б, паняцце пераемнасці пакаленняў (навуковых, ды і літаратурных) у зборніку «Фалькларыстычныя даследаванні» пераўтвараецца з «гук» ў «нову рэчыўнасць», дзе страшнасць муруецца інтэлектам, а рацыянальнае напываецца сокамі пачуццёваасці... Выбуховая ідэя.

Ірына ШАУЛЯКОВА

Станіслаў ВАЛОДЗЬКА

Імя

Праз гоні мілыя здаля
Глядзіць радзімая зямля,
Дзе ты глядзеўся у нябёсы
І ў рэчку з возерам змаля.

Туды вядзе дарогі ніць,
Там мова родная шчыміць...
Табе там некалі давалі
Імя, што гожа так звiніць...

Нясі, як сцяг, сваё імя,
Нясі, як крыж, сваё імя,
Хоць часам сіл ісці няма
І дзьме ў душу парой зіма...

Там за цябе стаіць гарой
Пагорак кожны, як герой,
І за цябе там лес — сцяной
Не пастаіць ён за цаной!
І там ёсць дом, дзе сцены, столь,

Парог, падлога, печ і стол
Табе гатовы памагчы
Тваё імя аберагчы...

На свет, дзе храм ёсць і турма,
Прышоў ты, пэўна ж, нездарма...
Нясі, як крыж, сваё імя,
Нясі, як сцяг, сваё імя...

Вечны вандроўнік

Памяці Я. Драздовіча

Пад сонцам
І пад Шляхам Млечным
Дарога сцэлеца радном.
Няспешна ідзе
Вандроўнік вечны
Мастак, паэт і астраном.

Старонкі роднай краявіды
Так западаюць у душу, —
Ў яго малюнках сакавітых
Дуброў з гаямі чуцен шум...

Як знахар той збірае зёлкі,
Фальклор збірае ён для нас,
Каб не згасалі ў нас вясёлкі
І адступаўся змрочны час...

Хоць і яму парой трывожна,
Калі звер-вечер аж раве...
Ідзе наш слаўны падарожнік,
Жыццё складаючы, як верш.

Гудуць здарожаныя ногі
І пасах стомлены гудзе...

...Вандроўнік вечны
Шляхам Млечным
Ў стагоддзі новыя
Ідзе...

Суніцы
маленства

Мне то ўспомніцца,
То прысніцца:
Я, маленькі, збіраю суніцы, —
У кашульцы
Адзін
Збег з хаты,
Не сказаўшы маме і тату.
Ля магільніку,
Што на ўзлеску,
Самі ў рукі суніцы лезуць.
Гэта лес мяне так частуе,
Гэта лета мяне пястуе.
Мне чатыры ішчэ будзе толькі,
А, глядзі, які самастойны!
Тут і ўбачыла мяне мама,
Да касцёла ідучы,
Нямала
Была здзіўлена:
— Мой сыночак!
Як ты ў лесе адзін, мой хлопчык?!
Ды крычаць на мяне не стала,
А суніц мне яшчэ набрала...
Тыя сонечныя суніцы
Будуць помніца мне
І сніцца.
Тых суніц саладзеі
На свеце

Не знайсці
Покуль сонца мне свеціць...

Часцей
ты стукаўся...

Чым сумны, радасны не меней,
Ад'ехаў ты ў вялікі свет.
Як адганяючы сумненне,
Рукой махала мама ўслед.

“Знайшоў не болей ты, чым страціў” —
Сумленне голас падае, —
“Часцей ты стукаўся да маці
Як быў пад сэрцам у яе”.

Што да парога дарагога
Цябе дарога прывядзе,
Матуля, як цябе малога,
Надзею туліць да грудзей.

Ад слёз парою не ўтрымацца, —
Журба ў табе гняздзечка ўе:
Часцей ты стукаўся да маці
Як быў пад сэрцам у яе.

Спазнаў нямала шчасця, толькі
Не меней зведаў і пакут.
Да каранёў і да вытокаў
Вярнуўся ты ў свой родны кут.

А ў родным доме, ў роднай хаце
Душа і плача, і пняе:
Часцей ты стукаўся да маці
Як быў пад сэрцам у яе.

Валеры БАРТАШЭВІЧ

Курапаты

Да заняпаду і дэградацыі
застаўся крок —
У Курапатах вясной манкурты
збіраюць сок...
І “некрафілы” шукаюць штосьці
сярод касцей,

А “вурдалакі” частуюць сокам
сваіх гасцей.
Там па ахвярах бярозы плачуць
вясновым днём,
А ўвосень лісцем сухім жалоссяць,
гараць агнём.
Ды што тут зробіш
з менталітэтам такіх людзей,
Не пайшчуваеш ты іх,
не ўстрашыш
ні ўноч, ні ўдзень,
Ні Бог, ні д'ябал іх не пужае —
няма крыжа...
Няўжо між імі і родным Краем
лягла мяжа?..

Мне ўчора пазваніў Паэт.
Гэта была неспадзяванка
І я не мог заснуць
да ранку —
Са мною ж размаўляў Паэт!
Няўжо ў быцці будзённа-шэрым

Надзея расчыніла дзверы —
Гукнуць хацеў я на ўвесь свет:
“Не ўсё яшчэ, сябры,
так дрэнна”.
І веру я, што недарэмна
Са мною размаўляў Паэт...

Канец зімы

Балю па лясках апошня завея,
Апошні снег з палёў сыходзіць
пакрысе,
Апошня зіма, апошня надзея,
Што надышоўшы век збавенне
прынясе.
Уздыдзе сонца круг над здубяным
краем,
З палёгкай уздыхне, прачнуўшыся,
ралля
І крык буслоў з нябёс нам раптам
нагадае
Што Беларусь жыве,
пакуль жыве зямля!

Уладзімір РУЛЬ

САНЕТ

Здабыткам найдаўнейшых дзён,
Надзвычай велічным, багатым,
(Які дайшоў да нас без страты)
Стаў роднай мовы гожа плён.

Яна мяне ўзяла ў палон,
Ператварыла будні ў святы,
Не вымагаючы аплаты
За мілагучны срэбны звон.

Сваёй нябеснай чысцінёй
І натуральнасцю сваёй
Яна агучаная ў свеце.
Хто ж скажа мне: з якой бяды
Яе мядовых слоў суквецці
Ў нас ціха блякнуць
праз гады?..

Ніна Парчук

ДАЗВОЛЬЦЕ
ДУМАЦЬ МНЕ
ПРА ВАС

У ціхі вечар, позні час
І ўдзень маркотнае самоты
Я разбаўляю адзіноты,
Калі падумаю пра Вас.

Прыязны позірк кожны раз
Мяне дагэтуль ішчэ хвалюе,
Ад горкай распачы ўрачуе,
Калі ўспомніцца пра Вас.

Хоць не было ані між нас —
Адно таемнае маўчанне,
Усмешак светлых дакрананне...
Мне не забыць ніколі Вас.

Другіх не ведаю акрас —
Жыццё запоўненае скрухай.
Ды што мне тая завіруха,
Калі я думаю пра Вас!

У ціхі вечар, позні час
І ўдзень маркотнае самоты,
Каб не забыцца той пляшчоты,
Дазвольце думаць мне пра Вас.

Валянціна ГАРНІСТАВА

Як ведаем, было спачатку Слова.
Смяецца ў вочы завіруха злая.
Маленькая іржавая падкова
Фартуну вераломную трымае.
Другая Аляўціна Карзянкова
Сур'ёзна з фотаздымка пазірае.
Прыгожая — куды там Моне Лізе!

Яна — сапраўдны прафесіянал,
Яна прывычна ходзіць па карнізе,
Вось толькі, праўда, слухае метал.
Анёл не ўсіх страхуе ад падзення,
Бо жыць, магчыма,
трэба без прыкрас...
У шафе карнавальнае адзенне

Чакае, што яго надыйдзе час.
Вісіць крывое люстра ў калідоры.
Хаваецца спалохана адбітак.
І вось ужо другая Айседора
Ідзе да прывакзальных варажбітак.
Смяецца новы ідал з манітора,
Трымаючы клубок нябачных нітак.
...Схавала ноч кудысь сваіх хімер.
Ляціць праз час упартая планета.
І беларус — Гіём Апалінэр —
Глядзіць у вечнасць
са свайго партрэта.

Асколак шэрага неба
Трымаю. І кроў скрозь пальцы.
Палаюць апошнія крылы.
Навошта мне гэта трэба —
Хавацца кудысь, як зайцу,
Згубіўшы апошнія сілы?..

Гляджуся ў шэрае мора,
Збіраю ў далоні гальку —
Варганю з яе альбатросай.
І топіцца ў моры гора:
Яно — чэмпіён па чарках!
А скалы чагосьці просяць...

Багу праз шэрыя травы,
Шукаю апошні вечер
І мераю шчасце жменяй.
Галовы — бутэлькі тары

На пункт прыёму аднесці,
Хаваючы грошы ў кішэню...

Імчыць між пальцамі дарога.
Архівы памяці палаюць.
Між слоў пыталнікі блукаюць,
Хвіліны ў вечнасці знікаюць.
А я чакаю —
доўга-доўга...

Заўсёды першай,
як Гагарын,
Жахліва цяжка быць —
павер!
І вось, сляпая, як Гамер,
Сяджу, нібы загнаны звер —
Мне засталіся толькі мары...

Бяздоннае заўтра,
Забывае ўчора.
Нічыйная праўда
Співаецца з гора.

У будучым дзверца —
Пустыя лісты.
І дзесьці — у сэрцы —
Разводзяць масты.

Ен іграў пра каханне. Толькі вась пра былое ці будучае — Андрэй не ведаў. І ведаць у гэтыя хвіліны не хацеў. Падлёршы далонню шырока лоб, уздыбнуўшы цёмныя, віхрыстыя валасы, у якіх ужо прыкметна праціралася свізна, ён слухаў музыку, у гукі якой сплывалі чаканні і стрэчы, абдымкі і прызнанні ў каханні, нечаканыя сваркі і надзеі, крыўды і дараванні...

Музыка, то спакойная і плаўная, то выбуховая і вірлівая, сцінала душу, вырвала яе з грудзей, спрабавала знесці кудысь далёка-далёка, і зноў вяртала назад, у тленнае цела, быццам кажучы, што яна служыць чалавеку, але не заўжды падуладна яго жаданням і летуценням. Нават самым заветным, ужо амаль спраўджаным.

Прымружыўшы зашчаныя вільготнай павалокі зеленаватыя вочы, Андрэй слухаў захапляючую музыку з такою асалодаю і цікавасцю, што яго ахоплівала прага ўзляцець. Усё роўна як, на чым, але узляцець... І раптам ён успрохуваўся ў гукі лунаючай мелодыі з якойсьці разгубленасцю і няўцямнай, амаль адчайнай тугою, безвыходнасцю, нібы пад ім пачала раз'яджацца падлога, стала зеўраць і расці бяздонная, чорная яма, у якую вась-вась праваліцца ўсё і ўсё.

Андрэй слухаў доўга. Наколькі доўга — не ведаў: час неяк неўпрыкмет растварыўся і перастаў існаваць. Ён сядзеў за столікам на самоце і нязрушна. А перад ім паціху астывала амаль нечэпаная ў кубачку кава, скручвалася і рассыпалася ў попельніцы памалу тлелая цыгарэта, за вялікімі рэстараннымі вокнамі, на ўзбярэжнай, задуменна стаялі тры мажыны чыгуныя статуі-бабы. Яны мясціліся проста перад уваходам у старою, з цёмна-чырвонай цэглы, пошту, нібы ў чаканні нейкага важнага для іх п'яна. І толькі ўнізе, на ўзроўні падлогі першага паверха двух'яруснай бар'ер-рэстарана "Барка" шумела і плюскатала ля борта цёмная вада ракі Брда — прытоку Віслы. Штосьці было такое ва ўсёй гэтай прастай і ў адначас велічнай карціне жыцця, што зачароўвала і паланіла, і часосці не ставала.

Калі музыка скончылася, Андрэй убачыў невысокага пажылога музыку, які падняўся з-за п'яніна і няспешна, з годнасцю схіпіўся ў паклоне. Уважліва агледзеўшы нешматлікую публіку, ён павярнуўся і гэтак жа няспешна пайшоў да дзвярэй, што выводзілі на стромую лесвіцу — яна ішла ўніз, на першы паверх, у таксама рэстаранную, толькі трохі меншую залу. Вузкія плечы музыкі, на якія звісалі доўгія, пушчатыя і зусім беляны валасы, уся ягоная сутулая, хударлявая постаць выклікала ў Андрэя жаль. Гэты жаль, няпрощаны і недарэчны, пачаў зносіць кудысь надалей захапленне музыкі, як брудная пеністая хваля зносіць адзіночную трэску ад разбітай аб каменне лодкі.

Андрэй пасядзеў яшчэ з паўгадзіны, заплаціў за каву і ў непамыслым настроі выйшаў з бар'ер-рэстарана.

Над старым польскім горадам Быдгашчам гусцею красавіці, непрацягла вечар. Па неба-краі, які напаяў закрывалі ад людскіх вачэй высокія шпілі старадаўніх касцёлаў і зіхатлівае шкло паверхай сучасных высокіх будынкаў, каціўся вялікі сонечны шар. Яго няяркія праменні пагойдваліся на вадзе, барвалі на стогодových цагляных будынках, што стаялі ўздоўж узбярэжнай, пабліскавалі на голым жалезным чалавеку, што на адной назе прысеў на жалезным і доўгім канале. Прыкметна прагнута пасярэдзіне канат цапнуўся ад аднаго берага ракі Брда, дзе швартавалася бар'ер-рэстаран, да другога, на самым краі якога глядзелася ў ваду разгалістая вярба. У адной руцэ жалезны чалавек трымаў доўгі шост, каб не паваліцца, а ў другой — стрэльгу ад лука, што вісеў на плячы.

"У каго гэты жалезны чалавек рыхтуецца страляць?" — падумаў Андрэй.

У яго спакваля, потым усё хутчэй і больш рашуча пачала ўлівацца пустата — даўня і ўжо добра знаёмая яму.

Быдгашч з перарывістым дыханнем назіраў за Андрэем, які пры жоўтым падслепаватым святле адыходзячых у нябыт радкіх чыгуных лямпаў і пры яркім блыску новых, падвешаных на тонкіх жалезных ступах люмінэсцэнтных святільнікаў, непрыкаяна блукаў па ціхіх вулачках і завулках, выбрукаваных каменнай і бетоннай брусчаткай, прысаджуваўся на лаўкі ля высачэзных старадаўніх касцёлаў і, не звачаючы, курьлі адну цыгарэту за адной. У душы ягонай усё яшчэ гучала тая музыка — вірлівая, усёпаглынальная, як набег хваляў. Пасля яна прыхіла, стала далёкай і чужой. І сам ён зрабіўся ціхім, далёкім і чужым. Для горада, радкіх пракожных, для самога сябе. Жыццё ягонае нібы засталася там, у бар'ер-рэстаране, а тут, у горадзе, яго не было. А можа і было, але ішло па іншых вулаках і завулках, альбо ціха і непрыкметна сядзела недзе ў паўцёмным скверы.

Андрэй самотна блукаў амаль усю ноч. Думаў пра сябе і пра людзей, сярод якіх жыў: у сям'і, у сваім доме, на рабоце і ў горадзе Смаленску, дзе атайбаваўся, тут, у Быдгашчы, куды рэгулярна прыязджаў у камандзіроўкі. Андрэй спрабаваў знайсці сэнс ва ўсім, што было, і ў тым, што ёсць. І гэты сэнс нібыта быў — у неабходнасці працягу свайго роду Рамашыных, выкананні сваёй работы, жаданні жыць. Але акурат гэтае жаданне блытала думкі, збівала з тропы і зноў вяртала гукі надаўняй музыкі, у якой разам з радасцю і неабходнасцю быцця на-

стойліва прарывалася сумненне ў мэтазгоднасці цяпершчыны і нават прышласці. Сумненне, у сваю чаргу, спараджала разгубленасць, тугу, безвыходнасць і разам з тым няпэўнае чаканне чагосьці і кагосьці. Ці то добрага, ці то благага — не дацяміць...

АНАТОЛЬ РАЗАНОВІЧ

Аб чым іграе п'яніст...

(Старонкі з аповесці)

Пад раніцу, седзячы на лаўцы ля рэчкі, Андрэй задрамаў. Ён ачнуўся, калі веснавое сонца ўжо ўставала з-за ўсходніх гарадскіх новабудуляў і накіравалася з усім сваім святлом на вялікі шырокі каменны горад. Андрэй зірнуў на супрацьлеглы бераг. Ён быў блізка — рака ў гэтым месцы вузлася. Ля самога моста, па схіле, пластаваліся густыя невысокія галіны шыпшыны, спрэс абсыпаная буйнымі барвова-чырвонымі кветкамі, што распусціліся апошнімі днямі. Тут жа, апалыя ў траву, ляжалі напалову гнілыя, напалову сухія летацкія ягады. Перагнаючы, яны ўтвораў зямлю вакол кустоў, што ўпарта лезлі ўгору, цягнуліся да сонечнага свята. У шыпшыне, траве, кветках, нават у апалых летацкіх ягадах, якія спакваля перамешваліся з зямлёй і пераходзілі ў яе, было жыццё. Андрэй нібы ўпершыню ўбачыў яго. І яму страшэнна захацелася жыць. Жыць!..

Значэчку прыгадаліся словы паэта, прачытаўшы калісьці ў школе: "Чарвк я, Бог я..."

Андрэй з палёкаю ўздыхнуў, падняўся і хутка пайшоў у гатэль.

Вуліца Шубінская, прмая і шырокая, угіралася ў дарогу, што вядзе на Варшаву. У канцы гэтай вуліцы, у атупенні з аднаго боку бензапраўкі "Орлен", а з другога — лесу, ацяжэла ўрос у цёмную брусчатку шэры чатырохпавярховы гатэль з нечаканай для ягонага масіўнага выгляду назвай "Ікар". Яна нібы гаварыла сваім кліентам: "Ікар — стварэнне зямное. Лягайце, хто хоча лятаць, але памятайце: вы — людзі".

Андрэй гэта памятаў заўсёды. Ён таксама калісьці хацеў лятаць. Скончыў вайсковае вучылішча, атрымаў спецыяльнасць верталётчыка. Адрозніваўся ад іншых маладзенькіх лейтэнантаў быў накіраваны на службу ў Афганістан. У першым жа баі Андрэю верталёт душманам падстрэлілі. На падлэце да Кандагара. Запомнілася толькі яркая ўспышка, страшэнны боль у нагах і нязвычная для палёту на верталёце цішыня. А пасля — глухі ўдар, трэск, скрыгат жалеза, працяглы звон, падобны да царкоўнага. І ўсё — цемьне. Ачнуўся ўжо ў шпіталі з напалову адрэзанай левай ступнёй. Далей усё як зазвычай у такіх выпадках: ляжанне, дэмабілізацыя, маленькая пенсія, пошук хоць якой-небудзь работы. Калі знайшоў гэтую самую работу, якую ў народзе ахрысцілі проста і лёгка "купі-прадаў", ажаніўся. Стала нібыта лягчэй, вессялей удаваі, ды не гэтак, як жадалася, марылася. Напэўна, не ставала гэтага самога палёту — лёгкага, захапляючага, вабнага. Таго самога, аб якім марыў калісьці Ікар. І без гэтага палёту Андрэева душа пакутавала і, здаралася, плакала. І сам ён часам плакаў, але без слёз: яны высахлі яшчэ ў шпіталі, калі ўведаў, што чыцвёрта ягоных таварышаў, гэтых жа як ён тады, маладзенькіх лейтэнантаў, загінулі ў тым першым баі пад зусім чужым для іх афганскім горадам.

Ледзьве Андрэй пераступіў цераз парог гатэлю і падшоў да адміністрацыйнай стойкі, як круглаватара, чарнявая пані Ядзя паднялася. Паджочы ключ ад нумара, вельга ўсміхнулася:

— Цо, пан, у кобеты быў?

— Быў, — стомлена, каб не расчароўваць

добраю, усмешліваю пані, прамовіў Андрэй. — Пайду спаць.

— Ох, пан, — пахітала галавой пані Ядзя. — Нема жоны — нема ўпраны.

Андрэй няспешна падняўся да сябе ў аднамесны нумар і, не распранаючыся, паваліўся на ложка. Яму, страшэнна стомленаму, зацелася толькі аднаго — спаць.

У невялікім, утульным гатэльным рэстаране Андрэй абедаў у поўнай адзіноце: ужо было каля чатырох гадзін дня і нікога з наведнікаў, акра-

мя яго, не бачылася. Можна, і з гэтай прычыны ёсць не хацелася, Андрэй пасёрбаў крыху супу з фіялкаў — традыцыйнае польскае страву, з'еў кавалачак стэжкі з цяляціны, выпіў гарачую гарбаты і, расплаціўшыся, зноў пайшоў у свой нумар, прылег.

Была субота, выхадны, і ніякіх клопатаў не прадбачылася.

Паляжыўшы з паўгадзіны, Андрэй уключыў тэлевізар. Пашчоўкаў па каналах, польскім і еўрапейскім, аднак нічога цікавага для сябе не знайшоў. Выключыўшы тэлевізар, сеў у фатэль, наспраць акна, і пачаў глядзець на лес. Густыя вяршыні высокіх, вострых соснаў прыкметна пагойдваліся пад свежым і яшчэ па-веснавому прахалодным ветрам. Удалечыні, на гарызонце, неба спакваля налівалася густой чырванню.

"На дождж, ці на марозік", — без пэўнае думкі зазачыў Андрэй.

У душы ў яго чынілася штосьці няўцямнае, трывожнае. Як перад навалніцай, якую ён прадчуваў інстынктыўна. Да ўсяго, бабела сэрца, востра ныла напаяўдрэзаная ступня. Скрыгатуны зубамі, Андрэй устаў, надзеў джынсы, лёгкую куртку і выйшаў з гатэля.

"Гатэду ў горад, — наважыўся ён, — крыху

пашпаціроўка, можа, стане лягчэй..."

Горад сустраў яго вельга і шумна: яшчэ маленякае, кволае лісцейка дрэў і кустоў паўставала перад Андрэем у поўнай сваёй свежасці і красе; пышна зеланелі, набіраючы сілу, роўня, яшчэ не стрыжаныя газоны; няспешна прагульваліся шматлікія прахожыя і маладыя пары; прабягалі міма і голасна смяяліся дзеці; смела і ўпэўнена спышаліся па вуліцы ў адзін і другі бок, лагодна сігналячы, аўтамашыны. І нават будынкі, старыя і новыя, проста і дружна злучаліся асветленымі сонцам чырвонымі, шэрымі, жаўтаваты-зялёнымі сценамі, утвараючы той своеасаблівы, непаўторны еўрапейскі архітэктурны ансамбль, у якім старадаўні касцёл не велічна пазірае на блізкашы да яго аднапавярховы прыватны дом, а паблізкава брыхоўвае яго сваім ценем, нібы праганяючы ад яго злых духаў.

Нейкі адрозніваўся лягчэй, спакойней. Аціхаў боль сэрца, а ступня, прызвычаіўшыся да хады, пакрысе супакойна і засявабела.

Андрэй прысеў на лаўку, незаўважна для прахожых падняў калашыну, абхапіў пальцамі левую нагу трохі вышэй чаравіка, з усёе сілы сціснуў. Ступня спачатку знямела, а затым пачала цаплець, размякаць...

"Хораша тут, — падумаў Андрэй. — Хораша..."

Яму падабаўся Быдгашч, да душы было польскае неатарыкае і спакойнае жыццё. Не такое, як у Ратэ, неяснае і непрадказальнае, з заўсёднымі ўзрушэннямі-катастрофамі, сацыяльнымі і ваеннымі канфліктамі, а мірнае, параўнальнае спаце. Калі б была мажлівасць — застаўся б тут назаўсёды. Зрэшты, нават не мажлівасць, а жаданне: пераехаць з Ратэ ў Польшчу не праблема. Гэта недалёка, ды і мова зразумелая, блізкая. Вывучыць можна хутка. Але да каго пераязджаць, дзела чаго? Простыя і ў адначас пакутлівыя пытанні. Яны выскывалі ў галаву ў Андрэя даўно. А ўзніклі яшчэ даўней. Напэўна, у вайсковым шпіталі, калі, перавярнуўшыся ад болю на живот і абхапіўшы рукамі жалезны ложка, Андрэй, тады савецкі баявы афіцэр, упершыню задаў сабе няпростае і складанае па тым часе пытанне: "За што мы ваюем? Хіба мала ў нас сваёй зямлі, мала сваіх багачыў?..."

Выветлілася, што мала. Мала тым, што кіравалі... Да сораму простых людзей і на здзіўленне ўсяго цывілізаванага свету.

Хваравітыя думкі, разумныя, з пошукам адказу на сваё пытанне, хоць і нудныя, зусім лішня ў тыя далёкія гады, зноў нагадалі аб сабе тут, у Быдгашчы, дзе ніхто не ваюе і ні ад кога не збараецца аддзяляцца. Наадварот, Польшча ўступае ў Еўрасаюз.

Андрэй уздыхнуў, закурыв.

Наперадзе, за метраў дваццаць, купкай стаяла група разнамасна і модна агранутых юнакоў, пэўна, студэнтаў. Яны штосьці захоплена абмяркоўвалі, ухвальна ківалі адзін аднаму, усміхаліся. Іх торбы стаялі побач, ля ног: маладыя людзі нікуды не спышаліся.

"Пайду я ў рэстаран на бар'ер, — сцэпаў Андрэй. — Там музыка, можна не думаць, не задаваць сабе пакутлівых пытанняў, а толькі слухаць..."

У ягонай галаве ледзь чутна, а затым усё гучней і выразней азваваліся гукі вірлівай, хвалюючай музыкі ў выкананні пажылога рэстараннага п'яніста, які ў нейкія імгненні, калі яго уважліва слухаеш, здаецца, іграе не для публікі, а для самой вечнасці.

У бар'ер-рэстаране наведнікаў было мала: вечар толькі-толькі пачынаўся. Андрэй сеў ля вагна, блізка да сцэны. Заказаў, як звычайна, каву. Маладзенькі хударлявы афіцьянт, які чымсьці нагадаў стараннага курсанта вайсковае

вучальні, тут жа прынес кубачак водарнага на-

— Дзенькую, — кінуў Андрэй.

Ён зрабіў колькі глыткоў, закурыв і пачаў чакаць выхад на сцэну пажылога п'яніста. Але яго не было. Праз нейкі час выйшла на сцэну высокая, сухарлявая, з доўгімі цёмна-каштана-вымі валасамі жанчына гадоў трыццаці ў шыкоўнай чырвонай сукенцы з глыбокім дэкальце. Азірнуўшы невідучым паглядом публіку, яна ледзь заўважна кінула афіцьянту. Той уключыў магнітафон, і пад ягоную музыку жанчына заспявала меладыйную, але тужлівую песню, у якой былі амаль адны й тыя ж словы:

Ніц, напраўду, не паможаш.

Ніц, напраўду.

Ніц, напраўду, не паможаш...

Андрэй не ўсё разумее, аб чым спявала жанчына і хто каму не можа дапамагчы. Але ейны грудны, трохі дрыготкі голас выказваў трывогу і выклікаў жаль. І таму песня ўспрымалася не розумам, а сэрцам.

— Ніц, напраўду, не паможаш, — на тужлівай ноце скончыла песню жанчына.

Андрэй глытнуў кавы і пачаў піцьна ўзірацца ў спявачку: яму падалося, што ён яе ўжо дзесьці бачыў. Можна, нават гаварыў з ёю.

Жанчына звярнула увагу на ягоны пагляд, ледзь прыкметна ўсміхнулася, няспешна падышла да яго, спытала:

— Вы рускі?

— Але, — разгубіўся Андрэй: ён зразумее, чаму падумаў, што бачыў ужо недзе гэтую жанчыну — яна ж таксама руская. — Я са Смаленска.

— Гэта добра, — задаволена сказала жанчына. — Я праспяваю для вас.

Яна ўзышла на сцэну, кінула афіцьянту. Гэтым разам кінула рэзка і патрабавальна. Афіцьянт тут жа ўключыў магнітафон і павісла было цішыня, нервова здрыгануўшыся, саступіла месца чароўным, знаёмым гукам шчымылівай мелодыі, услед за якой папілася такая ж шчымылівая песня:

Аб чым іграе п'яніст...

Спявала музыка, звінела.

У маёй руцэ — кляновы ліст.

Душа сціслася і млела...

Маладая стройная жанчына нервова сціскала мікрафон тонкімі пальцамі з доўгімі, завостранымі пазногцямі і амаль краналася яго пупхнымі, вогненнымі, пад колер сукенкі, выразна акрэсленымі вуснамі, над якімі мякка і наарліва быў прыпадняты па-дзіцячы круглявы нос.

Спявачка неадрыўна глядзела на Андрэя: у сваёй песні яна нібы звярталася да яго, прасіла дапамогі, абароны. Андрэй бачыў, а яшчэ больш фізічна адчуваўчы ейны кранальны душ, прызычы і роспачны пагляд, міхволі дзівяруўся ў ўтаропіўся ў акно. За ім у жаўтлявым паўзроку, скрушліва і задуменна, у маўклівым чаканні стаялі тры чыгуныя статуі-жанчыны. Яны таксама чакалі дапамогі.

— Вам спадабалася мелодыя песні? — спытала, ціха падшоўшы, спявачка.

— Чаму толькі мелодыя? — памарудзіўшы з адказам, прамовіў Андрэй. — Мне спадабалася мелодыя, спадабаліся словы песні. І...

Ён хацеў сказаць, што спадабалася і сама спявачка, але прамаўчаў.

— Гэта добра, — уздыхнула жанчына і журботна ўсміхнулася. Пастаяўшы, нерашуча спытала: — А да вас можна прыесці?

— Калі жадаеце... Столік вольны, — ужо зусім разгублена прамовіў Андрэй. Ён падняўся, адсунуў ад стала крэсла. — Калі ласка, сядайце.

Спявачка прысела і вивучальным, добрым паглядом угледзела ў Андрэя. Ён міхволі апусціў вочы долу: яму было някавата.

— Закажыце мне віна, — ціха папрасіла жанчына, — калі можна... І сабе.

Андрэй паклікаў афіцьянта, загадаў бутэльку чырвонага "Бардо".

— Такое віно вы п'яце?

— Так.

Андрэй напіў.

— Давайце вып'ем, — спявачка задуменна падняла бакал. — Вып'ем, вы толькі не здзіўляецеся, за доўгае чаканне і... І надзею. Добра?

Андрэй на імгненне зазірнуў жанчыне ў вочы. Вялікія, цёмныя, яны нечакана заблішчэлі і з іх куточкаў выпллі дзве маленькія, разбаўленыя чорнай тушшу слезінкі.

— Гэта проста так, проста так... Не звяртайце ўвагі, — прамовіла жанчына.

Яна паднесла бакал да сваіх вогненных пупхных вуснаў, секунду-другую патрымала яго, быццам вагаючыся, піць не піць, і хуценька, з адчаем, асушыла да дна.

Андрэй таксама выпіў. Віно падалося яму крыху засалодкім, прыгартым.

— Прыходзьце ў наш рэстаран пасля-заўтра, — падмаючыся, запрасіла жанчына. — Я выступіла тут цераз дзень. Дзякую вам за размову і за віно. Дзякую...

Сэрца ў Андрэя ўскальхнулася ад вострага і нечаканага болю. Цьмяная трывога і ў адначас невядомае прадчуванне хуткай сустрачы з кімсьці блізім, даўно чаканым чалавекам пачалі закрывацца ў яго неспакойную душу.

"Шкада, што сёння не было п'яніста", — чамусьці падумаў Андрэй, выходзячы з бар'ер-рэстарана.

Оперны нюанс

Гала-канцэртмайстраў і таленавітай моладзі завяршыў сезон Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі. Лета для яго артыстаў прадоўжылася на гастролях у Германіі. А крыху раней тэатр выязджаў у Венгрыю — на фестываль "Бартак плюс Чайкоўскі". Горад Мішкальц, дзе праходзіла гэтая свята музычнага мастацтва, сабраў творчыя калектывы з Арменіі, Германіі, Латвіі, Расіі, Украіны, Чэхіі, былой Югаславіі... Беларусь, запрошаная ўпершыню, выступіла там паспяхова, прадставіўшы оперу П.Чайкоўскага "Іяланта".

Напярэдадні ад'езду ў Венгрыю наш тэатр паказаў "Іяланта" на роднай мінскай сцэне. Спектакль захапіў публіку незвычайнай прычыннасцю, цеплынёй, прыгажосцю ўвасаблення цудоўнай музыкі Чайкоўскага. Гэта новая сцэнічная версія класічнай оперы, ярка зробленая рэжысёрам-пастаноўшчыкам, мастацкім кіраўніком тэатра М.Ізворскай. Паспех мелі дэкарацыі мастака Э.Гейдэбрэхта, і ансамбль спевакоў-артыстаў, і аркестр пад кіраўніцтвам А.Галанавы.

У партыі Іяланта, дачкі караля Рэнэ, бліскуча выступіла маладая спявачка Настасся Масквіна, паказаўшы цудоўны цёплы голас з "серабрыстымі" верхнімі нотамі.

Не мог не ўсхваляваць публіку і голас маладога саліста Эдуарда Мартынюка ў партыі графа Вадэмона, Бургундскага рыцара. Цікава, што да нядаўняга часу гэтага артыста ведалі як бліскучага выканаўцу вядучых роляў у спектаклях Беларускага дзяржаўнага музычнага тэатра. І вось — паспех маладога тэнара на мінскай опернай сцэне.

Цікавы вобраз кляпатлівага бацькі — караля Праванса Рэнэ стварыў Алег Мельнікаў. Знакаміта арыя прагучала ў яго выкананні кранальна, пранікнёна. Уладзімір Пятроў, чый прыгожы барытон, як заўсёды, вышэй за ўсялякія ўхвалы, стварыў пераканаўчы вобраз Раберта, герцага Бургундскага.

Найлепшых слоў заслугоўвалі ў той вечар і выканаўцы іншых роляў. Нездарма ж доўга-доўга не адпускала публіка са сцэны ўдзельнікаў спектакля.

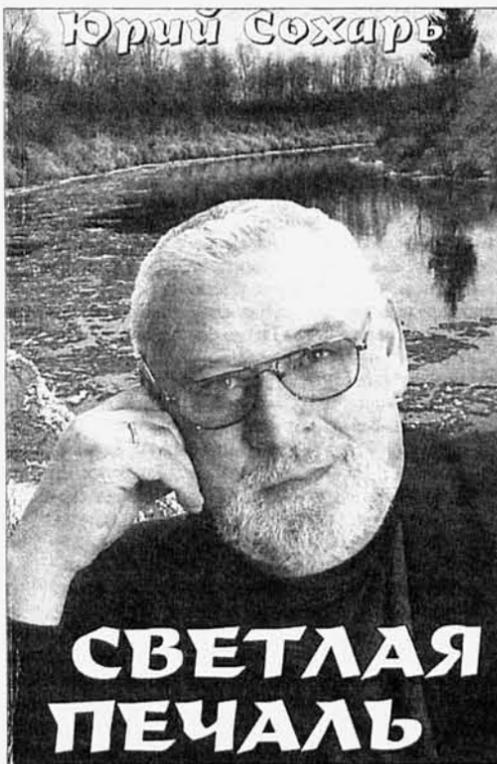
Вера КРОЗ

Прысвяцілі Солтану

Вечарынай-канцэртмайстраў і таленавітай моладзі завяршыў сезон Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі. Лета для яго артыстаў прадоўжылася на гастролях у Германіі. А крыху раней тэатр выязджаў у Венгрыю — на фестываль "Бартак плюс Чайкоўскі". Горад Мішкальц, дзе праходзіла гэтая свята музычнага мастацтва, сабраў творчыя калектывы з Арменіі, Германіі, Латвіі, Расіі, Украіны, Чэхіі, былой Югаславіі... Беларусь, запрошаная ўпершыню, выступіла там паспяхова, прадставіўшы оперу П.Чайкоўскага "Іяланта".

Урадженец Брэста Уладзімір Солтан трагічна загінуў маладым; летась ён мог бы ўжо святкаваць "запаты" юбілей. Маці кампазітара, якая прысутнічала на канцэрте, нядаўна адзначыла свае 80. Жывая памяць пра сына знайшла ўдзячны водгук у яе сэрцы.

С.ВЕТКА

СВЕТЛАЯ ПЕЧАЛЬ

Аўтар кнігі "Светлая журба" ("Светлая печаль", на рускай мове), вядомы беларускі тэатразнавец, прафесар Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і Карлава ўніверсітэта ў Празе, — не новы чалавек у нашай літаратуры і мастацтве. Яго прыналежаць п'есы "Разбег", "Выкупленне", "Не толькі пра каханне" (з Р. Смольскім), тэатразнаўчае эсэ пра творчасць А. Макаёнка "На пульсе жыцця: Андрэй Макаёнак і беларускі тэатр" і "Жыццёвая крыніца: тэатральная самадзейнасць на сучасным этапе".

Асобнае месца ў яго даследаваннях займаюць шматлікія нарысы, рэцэнзіі, аналітычныя артыкулы пра ўва-

сабленні драматычных твораў у беларускіх тэатрах, як сталічных, так і перыферыйных. Усё гэта было свайго роду парафразам, працэсам набыцця досведу на шляху да літа-

ратурнай творчасці ў поўным сэнсе гэтага слова.

У выніку з'яўляецца кніга, дзе акумулююцца жыццёвыя назіранні, факты біяграфіі, роздум пра штодзённае і вечнае, пра сэнс існавання, пра іс-

насці.

У трох частках гэтага аповеду ("Прарастанне", "Тэатральныя ўнутрыпогляды", "Непрыдуманая гісторыя") ёсць храналогія, паслядоўнасць у часе, але яна ўмоўная, бо аўтар кожную з іх будзе паводле прыняцця мазаікі — рознаколернай, рознафарменнай, але знітанай думкамі пра людзей, іх лёсы, характары ў адзіны блок чалавечага жыцця, у плыні якога вырастае сам ён як асоба.

Першы раздзел "Раднікі" і далейшыя — "Зерне", "Пазнанне", "Блуканні", "Хрышчэнне" ды іншыя ўяўляюць сабой эцюды-замалёўкі біяграфічнага кшталту, насыча-

ныя шчымлівымі эпізодамі з дзіцячых гадоў, ваеннага і пасляваеннага часу. Юрко, як яго называлі жыхары вёскі Чарнешчына, што на Харкаўшчыне, дзе ён нарадзіўся і падрастаў, гадаваўся без бацькі (загінуў на фронце), яго выхоўвалі маці Галіна Аляксееўна і дзед Аляксей Зіноўевіч.

часам кранальна драматычна, альбо з горкім гумарам, заўсёды трапныя, праўдзівыя. Тут і кур'ёзны звязаны непасрэдна са сцэнічным жыццём, — як на адным са спектакляў знік акцёр, без чыйго эпізоду нельга было працягваць сцэну, ці як драматычная гісторыя артыста, чья жонка здраджвала яму 20 гадоў, ды

ЖЫЦЦЁ ПРАЗ

іншыя чалавечыя драмы і трагікамедыі. Магчыма, прыдзірлівы чытач знойдзе ў тых замалёўках элементы "рызык-коўныя". Ды аўтар, думаю, мае права разлічваць на тых, хто адчувае і разумее гумар.

Цэнтральнае ж месца ў гэтым раздзеле, з майго пункту гледжання, займае сюжэт пад назвай "Юбілей і Машэраў".

50-годдзе тэатра імя Янкі Купалы. Юбілейную дату калектыву вырашыў адзначыць, як кажуць, маштабна. Так і адбылося. Вядома, што Пётр Міронавіч Машэраў, першы сакратар кампартыі Беларусі, не толькі быў пастаянным гледачом тэатра, але надаваў творчасці купалаўцаў, як важнаму сродку ідэалагічнага выхавання, шмат асабістай увагі.

Не буду спыняцца на падрабязнасцях аўтарскага аповеду. Скажу толькі, што побач з пэўнай апраўданай іроніяй адносна двухсэнсоўнасці ў кантактах партыйнага кіраўніцтва і тэатральных чыноўнікаў, ёсць аб'ектыўная праўда самой падзеі. А праўда ў тым, што ў той час надавалася асабліва ўвага

Абавязковая ўмова існавання культуры — пераемнасць. Таму сярод тых, хто здольны звярнуцца да каштоўнасцей адвечных, заўсёды пашана — перадавальнікам ведаў і традыцый. Гэта безумоўна тычыцца і культуры навуковых супольнасцей.

Кандыдат мастацтвазнаўства, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, вядучы навуковы супрацоўнік Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры Тамара Варфаламеева належыць да той групы беларускіх даследчыкаў-музыкалагаў, якія, абапіраючыся на

"Кабінет навукоўца — вёска.."

асноўныя палажэнні інтанацыйнай тэорыі акадэміка Б. Асаф'ева, даследуючы народна-музычную (песенную і інструментальную) культуру беларусаў як спецыфічную жывую з'яву культуры вуснага тыпу ва ўсёй яе складанасці і працэсуальнасці.

Музыказнаўца з кансерваторскім дыпломам, супрацоўнік галоўнай рэдакцыі музычных праграм Дзяржтэлерадыё БССР, член Беларускага саюза кампазітараў, Варфаламеева пачала сваю навуковую дзейнасць перш за ўсё як даследчык-палявік. Якасныя, добра спланаваныя даследаванні спеўных традыцый Віцебшчыны, Магілёўшчыны, Гродзеншчыны ўтварылі значны навуковы багаж, які быў плённа выкарыстаны ў яе навуковых вы-

даннях. Знешне гэта выглядала як тыповы для беларускага фалькларыста жыццё ў прасторавай формуле "кабінет навукоўца — вёска".

Заклапочанасць перадачай уласных ведаў менавіта тым, хто здольны іх адэкватна ўспрыняць — неўзабаве набывае ў акадэмічных рэаліях выгляд прасторавай формулы "кабінет навукоўца — вёска — кафедра настаўніка". Напэўна таму ў Варфаламеевай рэгулярна пачалі з'яўляцца аспіранты ў Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы. Паралельна мацнела і неаб'якавае да тэарэтыка-метадагічных праблем фалькларыстыкі, этнапедагагікі. Пацвярдзеннем апошняга стаў неаднаразовы ўдзел у семінарах, навуковых кангрэсах (ся-

род найбольш прадстаўнічых — Міжнародная канферэнцыя "Folk music today" (Талін, 10—13.07.1989); Еўрапейская канферэнцыя IOV (Мінск, 22.09.1997), "круглых сталах" па праблемах пераемнасці фальклорных формаў. Сюды ж падпадае супрацоўніцтва з цудоўнымі фальклорна-этнаграфічнымі дзіцячымі спеўнымі гуртамі Л.Рыжковай "Калыханка" і "Куманёк" в. Міханавічы Мінскага р-на, фальклорна-этнаграфічным гуртом з Барысаўшчыны "Берагіня" (кіраўнікі М. Козенка і А. Абрамовіч), з фольк-клубам Беларускай мастацкай акадэміі "Маладзёвы" (лідэр І. Мазюк).

роднага фестывалю фальклору на Беларусі (Пінск, 1994), фэсце аўтэнтчнага фальклору Беларускага Падняпроўя (1996); старшыня экспертных груп-фэстаў "Мядоцкі край і яго таленты" (Барысаўскі раён, 1997), "Беларуская полька" (Чачэрсск, 1998), "Берагіня" (г.п. Акцябрскі, 1999, 2004). Па яе задумцы і энергічным удзеле была арганізавана лабараторыя традыцыйнага мастацтва аддзела народнай творчасці Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры. Паралельна адбываўся адбор, рэдагаванне і выданне лепшых узораў этнічных спеваў: гукавая анталогія "Беларускі музычны фальклор" (разам з З. Мажэйкай і І. Назінай, фірма "Мелодыя"), "Музычны фальклор Беларускага Панямоння", "Музычны фальклор Цэнтральнай Беларусі" (на аўдыёкасетках, потым — аўдыёдысках).

Аўтарства каля 100 (!) публікацый па традыцыйнай музычнай фалькларыстыцы, веданне "жывой" традыцыі Беларусі дазваляе Т. Варфаламеевай арыентавацца ў пытаннях тыпалогіі культуры, суднасных гісторыка-стылявых пластоў народнай музычнай творчасці.

Прычым яе высновы заўсёды якасна абгрунтаваны і паакадэмічнаму самавітыя. За гэтым стаіць няспынная рулівая праца, прафесіяналізм вышэйшага гатунку, дбанне пра душу свайго народа і навуковы дослед, як адзін з інструментаў захавання і яе аховы.

Віктар КАЛАЦЭЙ

творчасці флагама беларускай нацыянальнай сцэны.

Не магу аднак пазбегнуць спакусы выкласці пэўныя дэталі ў аўтарскія апісанні неафіцыйнай часткі юбілею. Прагучалі прывітальныя прамовы як з аднаго, так і з другога боку, і вось — цытую: "...Праз пэўны час члены бюро ЦК "спусціліся" з "перакладзіны літары П" (маецца на ўвазе

"У поездзе", цікавых і незвычайных паводле зместу, — вылучу два апошнія: "Сустрэча на Лабе" і "А што ж там?" Чаму менавіта іх? Таму, што ў іх закладзены кандэсат жыццёвых назіранняў, драматызму лёсаў іх герояў. Нават узнікае думка, што не аўтар шукаў сустрэч з людзьмі, пра якіх піша, а нібыта самі сустрэчы шукалі яго, каб знайшліся адказы на пы-

чканасці як праявы заканамернасці. Усё здаецца, цудоўна, чалавек знайшоў чалавека. Яраслаў запрашае беларускага сябра паехаць з ім на машыне ў Мінск, каб разам адсвяткаваць Вясельне, але...

З-за нейкіх прычын паехаць разам не атрымалася, і чэх паехаў адзін. Праз пэўны час Юрый, наведваючы ў Мінск, сабраўся ў гасці да сям'і Яраслава. Па вядо-

СВЕТЛУЮ ЖУРБУ...

размяшчэнне сталоў на банкетце) і, як кажуць, "увайшлі ў народ". Лідзія Іванаўна Ржэцкая і Ірына Фларыянаўна Ждановіч, ужо старэнькія, высільваючыся, стаялі, аблакаціўшыся на стол. Машэраў звярнуў на гэты ўвагу і асабіста прынес ім маленькую банкетку. Гэта ўбачыла Вера Пола і папрасіла: "Пётр Міронавіч, а яшчэ адну можна?" Але банкеткі больш на аказалася, арганізатары не прадбачылі такіх нюансаў, але хутка прынеслі крэсла".

Раздзел гэты заканчваецца сумным акордам пахавання Пятра Міронавіча, меркаваннямі і думкамі пра яго як кіраўніка партыі і дзяржавы, пра яго як асобу.

Трэцяя частка кнігі, гаворачы музычнай тэрміналогіяй, з'яўляецца кампазіцыйнай кодай усяго твора. Гэтая частка падаецца найбольш насычанай шчымлівымі душэўнымі пачуццямі, звязанымі з лёсамі людзей, якія сустракаліся на шляху аўтара, ды і аб'ём яе складае амаль што палову кнігі.

Сярод сямі нарысаў — "Геніяльны авантурыст", "Хіраманты", "Антэна", "Паўзункі",

танні: паводле якіх законаў складаецца лёс чалавека, што прыводзіць яго да свайго аднадумца і сябра.

Нязначная падзея — рыбалка на рацэ Лабе ў Чэхіі. Аўтар заўзяты рыбак, вырашыў паспытаць удачы на забароненым месцы, не толькі таму, што ў яго няма адпаведнага дазволу, ён у Чэхіі новы чалавек, але і таму, што гэта месца пастаянна лойлі мясцовага жыхара Яраслава. І вось — іхняя гаворка, але, як ні дзіўна, у "гаспадара" няма прэтэнзій да "чужака", больш за тое: ён дапамагае выцягнуць на бераг агромністага таўсталобіка, які папаўся на кручок прышэльца.

Урэшце чэх, даведаўшыся, што яго "сапернік" — беларус, прызнаецца ў сваёй сімпатыі да Беларусі і яе жыхароў, аказваецца, што ён будаваў дом у Мінску і што там жыве жанчына, якую ён пакахаў і да якой збіраецца ехаць, каб з ёю ажаніцца, што яна чакае ад яго дзіця. Узнікае сяброўства сем'ямі, нараджаецца сапраўдная чалавечая дружба. Усё — нібы ў казцы, але гэта, рэальнасць, жывы прыклад не-

мым адрасе ён прыехаў з падарункамі, убачыў у двары жанчыну з дзіцячай каляскай, узрадаваўся, але ненадоўга, бо яго ўразіла "навіна". Яраслаў па дарозе загінуў у аўтакатастрофе. Выпадак? Лёс? Пытанні без адказу.

Апошні нарыс "А што ж там?" Ізноў сустрэча на прыродзе, але ўжо ў бярэзінскім лесе, у час грыбабрання. Прычынам спачатку з ваўком, што нават бывалага паляўнічага, аўтара апаведу, уводзіць у шок. І раптам свіст, воўк кідаецца да гаспадара, якім аказваецца мастак-адзінотнік, што пражывае ў лясным доміку, непадалёку ад Беразіно.

Філасофскае асэнсаванне існасці чалавека — галоўны пафас гэтага нарыса. Кніга багата ілюстраваная дакументальнымі фотаматэрыяламі, якія візуальна адлюстроўваюць біяграфічныя этапы і паказваюць людзей сярод якіх Ю. Сохар жыў, жыве, якія натхняюць на творчасць.

Юрый Сохар. "Светлая печаль" (на рус. мове). Мінск, "Тэхнапрэнт", 2003 г.

А. ЛАБОВІЧ

Але памятаецца, як вынікае са слаўтай песні Алы Пугачовай, каралі не могуць толькі аднаго — ажаніцца па каханні. І ўладара, які пагарджае гэтым простым правілам, чакае горкае расчараванне. Менавіта пра такога неразумнага караля напісаў сваю п'есу слаўты шведскі драматург Аўгуст Стрындберг. Яго "Эрыкам XIV" захапіўся мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Янкі Купалы Валерый Раеўскі, які пры канцы сезона ўвасобіў драму на сцэне.

Ад гэтага спектакля чакалі шмат. А не расчаравалі і захапілі бадай

буз прыўносіць капрызлівасць дзіцяці і дабрыйню пухнатага мядзведзя з казкі. Каханую Эрыка, дачку салдата — Карын іграе Свята-лана Анкей, якой ужо даводзілася пражываць на Купалаўскай сцэне трагічныя жаночыя лёсы ("Каварства і каханне", "Трышчан ды вжота"). Усім разам акцёрам удаецца як мага лепш раскрыць сваіх персанажаў, падкрэсліць у іх характарах самае галоўнае і адметнае. Увогуле, ў спектаклі "Эрык XIV" заняты каля 40 артыстаў трупы. Відэафрама, што вобраз пракуратара Ёрана Персана артыст Мікалай Кірычэнка будзе з ужо назапашанага ў спектаклі "Чорная панна Нясвіжа". Узаемасувязь яго персанажа з каралём Эрыкам, узаемасувязь народа і ўлады, робіцца ў спектаклі адной з самых адметных ліній...

Цікава, што вядомы шведскі драматург некаторы час з'яўляўся ініцыятарам і мастацкім кіраўніком Інтымнага тэатра з камернай залай на 161 месца і сцэнай памерам 6 x 4 метры. Несумненна, што гісторыя Эрыка XIV, разыграная ў Купалаўскім, закрэпала б мацней, калі аб'ём дэкарацыі не здаваўся б больш маштабным за саму драму.

Аляксандра ЛАТЫШАВА
Фота Аляксандра ДЗМІТРЫЕВА

ПЕРАКЛАДЫ

М. ЛЕРМАНТАЎ

Калі хвалюецца
і даспявае ніва,
І свежы лес шуміць ад гуку
вечырка,
І ў садзе тоіцца
малінавая сліва
Пад ценем слодычным
зялёнага лістка;

Калі расой апырсканы
зярністай
Румяным вечарам
ці ранню залатой
З-пад кусціка мне ландыш
серабрысты
Прыветліва ківае галавой;
Калі ручай у яры, як трапеча,
І мысль хаваючы ў нейкі
дзіўны сон,
Загадкавую сагу мне ляпеча
Пра мірны край,
адкуль імчыцца ён, —

Тады сцінаецца маёй душы
трывога,
Тады маршчынам на чале
не паглыбець, —
І шчасце на зямлі магу
я разумець
І ў паднябессі бачу бога.

1837 г.

Удзячнасць

За ўсё табе я дзякую нязменна:
За горыч слёз і тайну
страсных слоў,
За пацалунка яд і за мучэнне,
За помсту ворагаў
і нагавор сяброў;

За жар растрэчанай душы
ў пустыні,
За ўсё, што у жыцці
я не спазнаў...
Зрабі хоць так,
каб з гэтай часіны
Табе нядоўга ўдзячнасць
паўтараў.

1840 г.

Неба і зоркі

Чыстае вечарам неба,
Ясныя высіяца зоркі,
Ясныя, як шчасце дзіцяці;

О! чаму і мне нельга падумаць:
Зоркі, вы ясныя,
як шчасце маё!
Чым ты нешчаслівы,
Скажыце мне людзі?
Тым я нешчаслівы,
Добрыя людзі,
што зоркі і неба —
Зоркі і неба! — а я чалавек!..

Людзі зайздросцяць
Адзін аднаму;
Я ж, не такі,
Толькі зайздросічу
зоркам прыгожым,
Толькі іх месца заняць бы
жадаў.

1831 г.

Хмары

Хмаркі нябесныя,
хмаркі вандруйніцы!
Стэпам бяскрайным,
мярэжай ліловаю
З вамі імчацца
і мне ўжо даводзіцца
З поўначы мілай
у далеч паўднёвую.

1840 г.

Пераклад Юрася СВІРКА

Хто вас так гоніць:
мо лёс вырашаецца?
Зайздрасць таемная,
злоба адкрытая?
Ці мучаць злачынствы,
што паўтараюцца?
Ці нагаворы сяброў ядавітыя?

Не, вам надакучылі
нівы бясплодныя...
Не з вамі пакуты
і страсці-ўзбуджальнікі;
Вечна халодныя,
вечна свабодныя,
Няма ў вас радзімы,
і вы не выгнаннікі.

1840 г.

На поўначы дзікай
стаіць адзінока
На горнай вяршыні сасна
І дрэмле пад ветрам
і снегам сыпучым,
Бы ў рызу, прыбрана яна.

І сніцца сасне,
што ў пустыні далёкай,
У краі, дзе сонца ўзыход,
Там пальма на чорнай
вяршыні гаручай
Красуня расце з году ў год.

1841 г.

Скальны выступ

Залатая хмарка начавала
На грудзях скалістых велікана.
А зару сустрэла рана-рана.

Волкі след адціснўшы
ў маршчыне
Выступа старога, бачна воку,
Ён стаіць, задумаўся глыбока,
І ледзь чуцен плач
яго ў пустыні.

1841 г.

Чаму

Сумую я таму,
што я цябе люблю,
І знаю: маладосць
ружовую тваю
Не зберажэ размоў
каварнае ганенне.
За кожны светлы дзень
салодкага імгнення
Слязамі і тугой заплаціш
праз гады.
Сумую я таму,
бо весялішся ты.

1840 г.

І нудна і сумна

І нудна і сумна,
няма каму слова сказаць,
Калі ўсе нягоды кладуцца
на грудзі...
Жаданні!.. Што толку дарэмна
і вечна жадаць?..
Гады ж пралятаюць —
іх, лепшых, не будзе!

Любіць... ды каго ж?... а часова —
не варта зусім,
Сыходзіць любоў непазбежна.
Душу варухнеш? —
не захоцацца жыць у былым:
І радасць, і мукі,
і ўсё там нікчэмна...

Што страсці? —
нядоўга ў душы ім кіпець,
Іх слодыч разводзіцца
розумам вечным;
Жыццё ж, калі пільна наўкруг
паглядзець, —
Такое пустое, як жарт
недарэчны...

1840 г.

Усё могуць каралі

толькі сцэнаграфічныя штукарствы, прыдуманія мастаком Барысам Герлаванам. Адрознівае нават некалькі заўважанняў, што палова сцэны запойнена вадай. Празрыста-металічны колер дэкарацыі робіць нерухомую ваду нябачнай. І толькі са з'яўленнем герояў, якія моцна тупаюць па падлозе, нечакана адкрываеш, што прыгожыя макеты караблёў на авансцэне ўладкаваныя зусім не на лостэрку, а ў басейне, на поўненым сапраўднай вадай. Падаецца, што мастак Барыс Герлаван пераносіць дзеянне п'есы на карму напалову затанулага карабля, ад чаго ўзнікае няўлоўнае ўражанне сырасці і няўтульнасці.

У "сырым і няўтульным" душэўным стане знаходзіцца і персанажы спектакля. З самага пачатку яны вельмі многа мітусяцца ў вадзе, як гарзлівыя рыбы ці сонечныя зайчыкі, замацоўваючы ў свядомасці глядачоў моцную метафару пра крохасць і хуткі бег чалавечага жыцця.

Як шкада, што рэжысёр спектакля Валерый Раеўскі настолькі захапіўся эксперыментамі з вадай!

Нават усе героі спектакля апрунты ў неверагодна прыгожыя касцюмы, зробленыя са спецыяльнага воданепрапушчальнага матэрыялу! Менавіта з тае прычыны акцёры, якія часам не проста злоўжываюць вадай, адцягваюць увагу глядачоў ад моцных і глыбокіх перажыванняў сваіх герояў.

Зразумела, што В. Раеўскі зноў вяртаецца да сваёй улюбёнай тэмы ў тэатры: трагічнага кахання каралеўскіх асоб. Нагадаем, што некалькі гадоў таму на Купалаўскай сцэне гэтым рэжысёрам быў пасцаўлены спектакль пра драматычнае каханне Барбары Радзівіл і караля Жыгімонта. П'еса А. Стрындберга распавядае пра пакуты маладога шведскага караля Эрыка XIV, які вымушаны дзеля ўмацавання сваёй кароны ажаніцца не з дачкой ахоўніка Карын, якая жыве разам з ім у каралеўскім палацы, а з малазнаёмай прынцэсай. "Усё могуць каралі, усё могуць каралі..." Нягледзячы ні на што, Эрык XIV выбірае шлюб з любай жанчынай. І таму: "Эрык... бедны Эрык!"

У ролі караля Эрыка Алег Гар-

Выдумляць адзенне яму было цікава заўжды. Кожны раз, калі хлопчык хварэў ангінай ці грыпам, і сумна было ляжаць пад коўдрай, ён пачынаў гуляць са сваімі сёстрамі, разам маляваць і выразаць убранне для папяровых лялек... Потым — вучоба ў харэаграфічным вучылішчы, Інстытуце культуры, захапленне балетам, авіяцыяй, беларускім харэаграфічным фальклорам, з кінакамерай аб'ездзіў і абышоў усю Беларусь. У 1990 годзе на некаторы час ён пакінуў свет моды, потым вярнуўся зноў, як заснавальнік агенцтва моды "Саша Варламаў". А сёння ён самы вядомы дызайнер вопраткі на Беларусі, аўтар праекта "Млын моды", дырэктар агенцтва моды, рэжысёр і харэограф моды Саша Варламаў.

У чым прынцыповая розніца паміж агенцтвам мадэляў і агенцтвам моды, чаму маладыя дзяўчыны імкнуцца ў мадэльны бізнес, чаму вяртаецца мода мінулых гадоў і што будзе модным у новым сезоне, расказвае чытачам "ЛіМа" Саша Варламаў:

Усё пачынаецца з моды

Саша ВАРЛАМАЎ:

“Я прынцыпова супраць... агенцтва мадэляў!”

— Аляксандр Леанідавіч, растлумачце нашым чытачам, чым адрозніваецца мадэльнае агенцтва ад агенцтва моды!

Усё пачынаецца з моды. Агенцтва моды працуе з дызайнерамі вопраткі, праводзіць метадычную працу, распрацоўвае эскізы і займаецца непасрэдна паказамі моды. Такім чынам ствараецца прадмет моды: вопратка, абутак, прычоска і г.д. Словам, агенцтва моды працуе непасрэдна са стваральнікамі моды і з'яўляецца адным з яе каардынатарам.

Аднак для таго, каб мода была прадстаўлена адпаведным чынам, у яе стварэнні прымаюць удзел фатографы, тэлебачанне, прэса і... самі мадэлі, паколькі ўсё тое, што яны робяць, прызначана для чалавека. Акрамя таго, агенцтва мадэляў уваходзіць у склад агенцтва моды. І тут галоўны арыенцір накіраваны на непасрэдную працу з людзьмі, якія "выносяць" вопратку на под'ём, экран ці для фотаздымка. Менавіта ў гэтым назіраецца відавочная розніца паміж агенцтвам моды і агенцтвам мадэляў.

Я прынцыпова супраць... агенцтва мадэляў, як асобнай адзінкі. Падкрэслю, што мае мадэлі — не тыя людзі, што сядзяць за сталікам і п'юць каву з багатымі людзьмі. А тыя, хто выносіць моду непасрэдна на сцэну, на экран у якасці візуальнай рэкламы.

— Вы аднойчы казалі, што мадэль — гэта "сімвал стандартна, а не прыгажосці". Мадэлі вашага агенцтва стандартныя, ці ўсё-такі прыгожыя?

Мае мадэлі стандартныя. Ведаецца, у чым справа? Слова "прыгожа" суб'ектыўна. Раніцай прыгожае адно, днём — другое, увечары — трэцяе. Тое, што падабаецца мне, можа, зусім не падабаецца іншаму чалавеку. Нас акаляюць нейкія прадметы, якія мы фарміруем вакол сябе ў адпаведнасці з нашым асабістым густам. Зайдзіце ў любую кватэру, і вы ўбачыце, што там усё зроблена ў адпаведнасці з густам гаспадароў...

Калі мы ацэньваем штосьці, тады і прыўносім суб'ектыўную адзнаку. Тое самае адбываецца і ў мадэльным бізнесе. Больш таго, адзначу, што мадэль не павінна быць... прыгожай, я б сказаў — штучна прыгожай. Яна павінна быць вобразнай, адметнай, з характэрнымі рысамі. Любы чалавек, які працуе мадэллю, павінен валодаць стандартнымі антрапаметрычнымі дадзенымі: гэта памер, аб'ёмы фігуры, рост (175 — 180 сантыметраў для жанчын, 182 — 190 сантыметраў для мужчын) і прапорцыі цела (так, торс не павінен быць даўжэйшы за ногі). Такі нюанс:

усе калекцыі свету шыюць на адзіны размер (90 — 60 — 90). Але калі чалавеку 12 — 14 гадоў і ён працуе ў агенцтве, нельга гаварыць пра такія прапорцыі, паколькі ён сябе толькі рыхтуе для будучай кар'еры, і гэта таксама трэба ўлічваць.

— Як звычайна плануецца будні дзень мадэлі і дызайнера вопраткі?

Для пачатку трэба... раненька працуецца, паколькі тыя мадэлі, якія не могуць раніцай расплюшчыць вочы і позныцца, нікому не патрэбныя. Спэцыяльнае лічыцца некарэктнай якасцю любога чалавека, у тым ліку, і мадэлі. Потым варта падумаць, што ты яси, паколькі менавіта ад гэтага залежыць знешні выгляд мадэлі. Тут няма правілаў; бо насамрэч аднаму чалавеку патрэбна мяса, іншаму — садавіна, трэцяму — маркоўны сок, чацвёртаму — зялёная гарбата, а пятаму — дастаткова толькі вады выпіць.

Аднак знешні выгляд для мадэлі — гэта далёка не ўсё! Так, яна павінна быць дагледжанай ад пятак да макушкі, але павінна і ўмець размаўляць з разумнымі людзьмі. А для гэтага варта як мага больш чытаць, і набірацца ведаў. Ну і канечне, у яе абавязкі ўваходзіць абавязковае наведванне прымерака, рэпетыцый, паказаў. Яна павінна ўмець адмаўляцца ад розных спакусаў і казаць цвёрдае "Не!". Прыкладна так выглядае дзень чалавека, дзе ўсё падпарадкавана прафесіі.

...А што тычыцца звычайнага раскладу дня дызайнера вопраткі, дык ён у першую чаргу залежыць ад таго, як прайшоў яго папярэдні дзень. Скажу пра сябе: калі сёння я зрабіў шмат, заўтра магу больш спакойна ставіцца да працы. Я абавязаны ведаць, як апрацоўваць людзі рознага ўзросту сёння, што ім падабаецца, чаго яны хочаць. А для гэтага трэба назіраць, слухаць, аналізаваць і... прадугледжваць, улічваючы, што ў кожнай краіне людзі апрацоўваюцца па-рознаму. Прызнаюся: я ствараю не тое, што апрацаваў ўчора, а тое, што будучы апрацаваў заўтра. Гэта мой дэвіз...

— Аляксандр Леанідавіч, чаму, на ваш погляд, маладыя дзяўчыны так імкнуцца трапіць у мадэльны бізнес? І дзе тут месца мужчынам, што імкнуцца прыгожа апрацаваць усё свет?

— Мне падаецца, што маладых дзяўчын прывабліваюць не-

звычайныя прыгоды ў звычайнашэрым, сумным жыцці, якое падпарадкаванае зададзенаму сцэнарыю. А ў модзе — наадварот, ніхто не ведае, што будзе модна заўтра, усё мяняецца як у калейдаскопе. Чалавек, які апынуўся на прафесійнай сцэне і сярод прафесіяналаў, набывае неверагодную колькасць уражанняў, вопыту, зберагае гэта як... спадчыну і карыстаецца ёй на працягу ўсяго жыцця. Жыццё мадэлі — гэта бясконцыя сустрэчы, эмоцыі, уражання, самаперакананасць, адыход ад комплексаў. Але, на вялікі жаль, на Беларусі мадэлі не зарабляюць грошай, паколькі адсутнічае канкурэнцыя. Адбываецца своеасаблівае цэпнае рэакцыя: няма канкурэнцыі, няма рэкламы.

Што тычыцца месца мужчыны ў мадэльным свеце, скажу, як дызайнер вопраткі: я сааўтар. Бог стварыў чалавека, а я — апрацоўваю яго стварэнне.

— А ці існуюць перспектывы развіцця мадэльнага бізнесу ў межах нашай краіны?

— Мадэлі будуць запатрабаваныя толькі ў тым выпадку, калі з'явіцца дастаткова колькасць тавара і кожны чалавек будзе імкнуцца працаваць тое, што ён стварыў. Мадэль — гэта прадукт моды, і яна не можа існаваць паза модай.

Інтрыгі, як над'емная частка жыцця

— Аляксандр Леанідавіч, што вас найперш прываблівае ў гэтай працы, бо не ўсё ж так гладка і проста, як здаецца? І падзяліцеся сакрэтамі: як пазбегнуць інтрыг?

Інтрыгі існуюць нават у манастыры ды такія, якія вам і не сніліся. Што ж тады можна гаварыць пра свет моды, дзе кожны чалавек хоча падабацца ўсім, быць любімым, выглядаць лепей, атрымаваць больш увагі, апладысмантаў, заказаў?! Адсюль бярэ свой пачатак канкурэнцыя. Менавіта яна з'яўляецца адзіным шляхам развіцця, руху наперад. Той, хто перамагае ў канкурэнцыі, перамагае ва ўсім.

Лічу, што наогул без інтрыг сумна існаваць, ад іх нельга пазбаўляцца, з імі трэба ісці па жыцці. Няма інтрыг — нічога няма... Бясспрэчна, у свеце моды вельмі складана жыць, таму людзям дурненькім, нервовым, са слабым ха-

рактарам тут няма чаго рабіць.

— У свой час вы былі артыстам балета. У адным са сваіх інтэрв'ю вы прызналіся: "Балет — катаржняя праца, у якой усё дасягаецца праз мышачны і фізічны боль. Страх сцэны пераадавае самавыяўленню". А што дапамагае самавыяўленню ў модзе?

— Сапраўды, некаторы час я быў балетным артыстам. Справа ў тым, што я вырас у Операім тэатры. У харэаграфічным вучылішчы выходзіў некалькі разоў са спектаклямі. Аднак я не адчуваю страху сцэны. А самавыяўленню ў модзе спрыяе імкненне да запатрабаванасці, жаданне выявіць свае прафесійныя магчымасці.

— Яшчэ ведаю, што паралельна з вучобай у Інстытуце культуры вы працавалі мадэллю ў Тэатры моды. Як лічыце, модзе заўжды ўласцівы элемент тэатральнасці, ці можа, іншыя якія якасці?

ру, і ён пашые яе для вас. Дарэчы, не толькі тое, што вы пабачылі...

Будучыня моды за індывідуальным пашывам, а не за фабрычнай вопраткай! Апошняе нікому не патрэбна. Калі чалавек як асоба даходзіць да разумення і жадання самавыяўлення, ён звяртаецца да дызайнера.

— Як складаецца лёс вашага ўласнага брэнду "Саша Варламаў"?

— Безумоўна, вопратку, зробленую мною, можна набыць. Але я ніколі не стаўлю на яе сваё імя, паколькі лічу гэта... смешным. Я не імкнуся быць падобным на каго-небудзь. Прыгожае выдзяляецца не імем, а талентам падачы... Краіны, якія пераймаюць штосьці ў іншых — смешныя. Так, Прыбалтыка заўсёды бярэ прыклад з Захаду; не разумею, для чаго гэта патрэбна, ці не лепей быць самім сабой?

— І што цікава: песні вось

— Не, мода — гэта вечны канфлікт паміж тымі, хто пачынае разумець (як сродак самавыяўлення (моладзь 15 — 20-ці гадоў) і тымі, хто апынуўся за мяжой элітанасці. Гэты канфлікт нельга ўрэгуляваць, паколькі ён уяўляе сабой непазбежную вайну пакаленняў. Дзеці разумеюць: тое, што апрацоўваць іх бацькі не геніяльна і неверагодна сумна. Яны пачынаюць выдумляць сваё, ламаць усе старэатыпы. Самая галоўная тэндэнцыя сённяшняй моды — нічога святога з пункту гледжання гармоніі і маралі.

— І ўсё-ткі час перыядычна вяртае нам моду мінулых гадоў, як зараз часткова вярнуўся стыль 70-х. З чаго так адбываецца?

— Нейкім чынам зараз выкарыстоўваюцца і элементы моды пасляваенных гадоў. Назіраецца вяртанне 60 — 70-х гадоў, хіпі, ружовыя, блакітныя сукенкі ад Мэрылін Манро. Але мода не проста вяртаецца, а перапрацоўваецца, бярэцца нешта асобнае, паколькі прыдумаць абсалютна іншае і новае проста немагчыма. Вопратка выконвае былыя свае функцыі, а вось чалавек выяўляе сябе па-іншаму.

— А на вашых калекцыях адлюстроўваецца ўплыў часу, ці ваша творчая дзейнасць накіравана толькі на сённяшні і заўтрашні дзень, а значыць, у калекцыях толькі наватворы?

— У залежнасці ад таго, што і дзеля каго я раблю. Вопратка маіх калекцый накіравана нават на паслязаўтра, але народжаная з майго унутранага стану, дзе перамяшана ўсё тое, што я здолеў пабачыць за пражытыя гады свайго жыцця.

Ад тэатра да "Млына" і... кнігі

— Вы з'яўляецеся арганізатарам самага буйнога на Беларусі фестывалю "Млын моды", на якім прадстаўляюць свае калекцыі беларускія дызайнеры. Які далейшы лёс калекцый? І, дарэчы, дзе можна набыць рэч, якая спадабалася?

На такіх мерапрыемствах дызайнеры, як правіла, выстаўляюць свае калекцыі, каб параўноўваць і адначасова набірацца вопыту. А гэта дадае прафесіяналізму. Каб набыць мадэль, якая спадабалася трэба толькі патэлефанаваць дызайне-

пішаце, а яшчэ — сёлета адбылася прэзентацыя вашай кнігі "Модныя казкі". Набліжаецца да завяршэння праца над новай кнігай — "Піжонам". Што падштурхнула пісаць?

— У мяне выйшла чатыры кнігі: дзве энцыклапедыі, адна з якіх мае назву "Этнаграфія Беларусі" і складаецца з 70-ці артыкулаў, "Супермадэль: прафесія мары", "Модныя казкі ад Сашы Варламава"... Існуюць разнастайныя спосабы выяўлення: у колеры і тканіне, альбо ў слове. Ведаецца, ствараць кнігі — не менш цікавы занятак за распрацоўку вопраткі. Шчыра кажучы, мне падабаецца выяўляцца ва ўсім. Мне заўжды ўсяго мала.

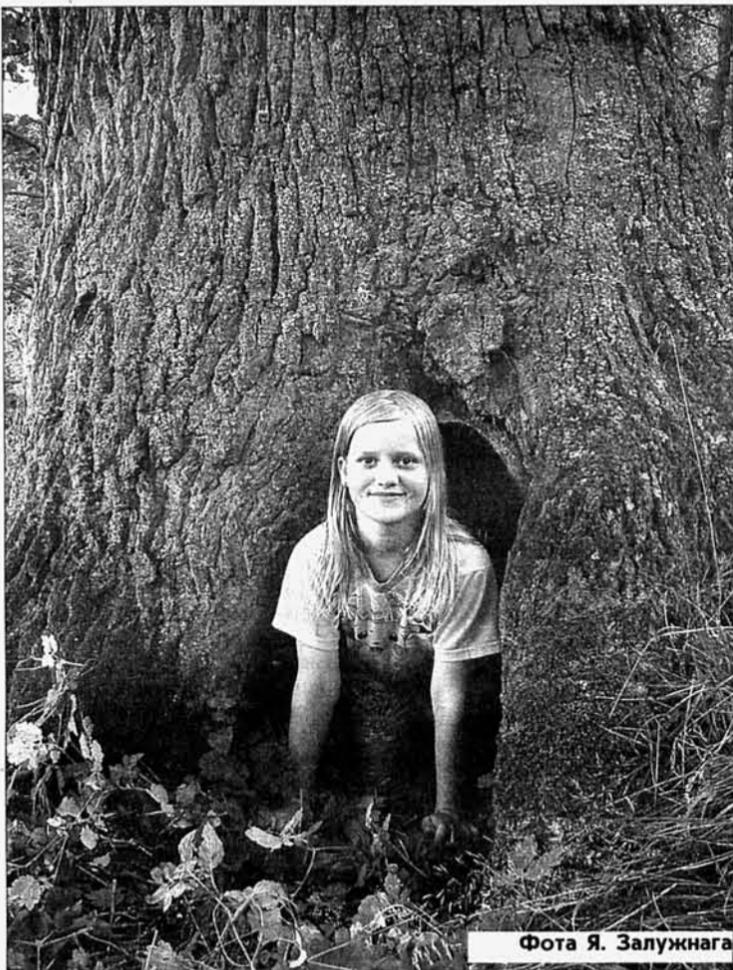
— Аляксандр Леанідавіч, агульнавядома, што сярэдняга чалавека мода цікавіць з двух пунктаў гледжання. Па-першае, утылітарнага ("што мне заўтра апрацуць?"), па-другое, відэавішчанага (fashion-show у прамым сэнсе гэтага слова). А чым спадарыня мода з'яўляецца для вас?

— Як мяне ўспрымаюць знешне, так да мяне і ставяцца. Я прытрымліваюся меркавання, што на чалавека можна "накруціць" усё, што заўгодна і пры гэтым неабавязкова быць таленавітым і прафесійным. Наогул, чым менш прафесіяналізму, тым больш глупстваў вакол чалавека. А дызайнер вопраткі — гэта асоба, якая стварае від мастацтва, якім можна карыстацца. Таму для мяне спадарыня мода з'яўляецца сяброўкай.

— І, вядома ж, анік не абысціся без парадаў знаўцы: што будзе модна ў сёлетнім сезоне лета — восень?

— Магчыма, нешта лаціна-амерыканскае, стыль Мэрылін Манро, спадніцы ў складку. Будзе моднай вопратка, "сарваная з чужога пляча", калі паверх майкі апрацоўваць балахон, на некалькі памераў большы, кшталт адзення навыраст. У спартыўным стыле дамінаюць пантофлі ў форме футбольных буцаў. Вострыя доўгія насы наогул выйшлі з моды. Модная будзе "вуліца", яе "працоўна-сялянская ўскраіна": непамыслыя колеры, разводы і самыя разнастайныя варыянтныя як бы смярдзючай, кіслай памыйкі; карацей, стопрацэнтны экстрым і шок.

Марына ЦЯРЭШЧАНКА

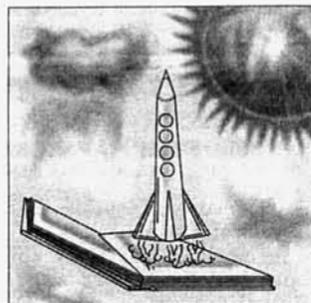
Фота Я. Залужнага

Валянцін ЛУКША

Выклік кідае
Сусвету.
Адгарну старонку
Спраўна —
А на Марсе
Касманаўты.
А далей, —
Вачам не веру, —
Карабель наш
На Венеры...
А далей, —
У шлях бясконцы
Мы ляцім,
Ляцім да Сонца...
Закрываю дзіва-кніжку,
А душа
Ўсё вышай,
Вышай...
Трэба мне
Усё,
Што бачыў,
Яваў зрабіць,
Няйначай.

Кніжка-цацка

Так,
Напроста разабрацца
З чараўнічай
Кніжкай-цацкай
Разгарну яе —
Ракета

Віктар ГАРДЗЕЙ

Рак

шыракапальцы

У затоку па пяску, па гальцы
Шкандыбае рак
шыракапальцы.

Чарвякі схаваліся
за крушняй —
Грозны рак і там дастане
клюшняй.

Сам шчупак яго байца
хапаць:
Во які вялізны, быццам
лапаць!

Могучь толькі выдры
альбо норкі
Рака выдраць з-пад карча
ды з норкі.

Ён і ўдзень спахыву
бачыць слаба,
Пазнае на дотык:
жук ці жаба?

Растаўцеў бядак,
і нечакана
Лопнуў панцыр, як сурдут
у пана.

Рызманы цягаць, канечне,
сорам,
І вось новым рак фарсіць
уборам.

На турніры сходзяцца
задзіры,
І звяняць іх клюшні,
як рапіры.

Адрастаюць пасля гэтых
сечаў
Вус ці клюшня, калі хто
знявечыў.

Рак уперад поўзае
спрадвеку.
А назад —
як чужа небяспеку.

Нішчыць рака вораг
самы розны.
Гэта рак на выгляд
вельмі грозны.

Старонка для дзяцей

Выпуск № 4

Як на лузе з'явіліся кветкі

Казка

Надзеікі, Наткі і Светкі,
Дзімкі, Сярожкі і Тараскі, а так-
сама астатнія ўсе дзеткі, раска-
жу я вам сёння казку пра
кветкі.

Здарылася гэта так даўно,
што і сведкаў таму няма, і за-
былася б, мабыць, яно, каб не
казка сама. А казка, яна як за-
вязка, даўно звязалася, ад
прадзедаў да дзядоў перадава-
лася, потым да іх дачок ды сы-
ноў дабралася. Глядзіш, якраз і
дайшла да нас.

Верце ці не верце, а былі ча-
сы на свеце, калі на зямлі нашай
роднай не расло кветачкі нівод-
най. Куды ні кінеш вокам — ад-
на трава зялёная навокал.

І аднойчы Луг, пазелянейшы
ад злосці, згарнуў свой дыван
перад Сонейкам-госцем.

А Сонца знямогла з дарогі
— ледзве трымаюць ногі. Са-
мы б час росаў папіць, каб сілы
набрацца ды ў траве-мураве
павалаяцца. Толькі дзе тыя тра-
вы, што шумелі на славу? Быц-
цам нехта скасіў іх касою і кар-
рэньчыкі ўбраў за сабою.

Засмуцілася Сонца:

— Дзе ты, Лузе бясконцы?
А Лугу быццам гэта і трэба,
ён тут жа ўзмаліўся да неба:

— О, Сонца маё бласлаўлё-
нае, не хачу быць толькі зялё-
ным я.

— А якім ты быць хочаш,
скажы, калі ласка?

— Такім, каб цвілі лета цэлае
краскі.

— Няўжо па адных ты суму-
еш так кветках?

— І толькі па гэтым...

Паслухала Сонейка Луг,
азірнула ўшыркі наўкруг:

— Сыпну табе кветак я роз-
ных, дай толькі напіцца мне ро-
саў.

— А не падманеш мяне ты,
Свяціла?

— Няхай Бог адыме тады
мае сілы!

І Луг разгарнуў дыван свой
зялёны — і Сонца ўпала ў тра-
вы стамлена.

Прагна смактала расінкі, по-
тым хвілінка спачынку — і вось
ужо Сонца па Лузе бясконцым,
нібыта па сходках, на неба ўзля-

цела так вёртка, што Луг аж
прысеў:

— А краскі мне хто прынясе?

— Заўтра, мой Лузе, на зол-
ку табе прынясе іх Вяселька. Не-
спакойнай была тая ноч уся. Луг
і ведаў адно, што варочаўся.
Змарыўся так, аднак, што на
золку не здолеў сустрэць ён
Вясельку. Хіба і прачнуўся Луг,
калі ўжо кветкі цвілі наўкруг.
Здавалася нават яму, што ба-
чыць Вясельку саму. Бо Луг на
яе, на Вясельку, і сам стаў па-
добны на золку.

А неўзабаве промнікам то-
ненькім зірнула з-за лесу і Со-
нейка. І Луг шчаслівы гукнуў
зычліва:

— Дзякуй табе за такую кра-
су!

— Гэта табе дзякуй, Луг, за
расу!

Вось так за дабро дабром
пцяць.

А хіба не так кажучы і ў на-
родзе?

Анатоль ЗЭКАЎ

Вольга КУРТАНІЧ

Ночка

У полі стаптаным
цёмная ночка
Стужку згубіла
з гарэзлівых кос;
Зоркамі плача:
нідзе ні слядоўка.
Вецер калматы ёй коскі
растрос.
Журыцца, бедная:
слеплыя вочы

Мружыць з пакосаў
узняты туман;

Стужку на полі
ці мышы паточаць,
Ці забярэ лесавы
яе пан.

Згоніць міжволі
з ілба аблачынку,
Месячык гляне
дзівак-уцякач,
Вытчэ праменьчыкам
ёй павучынку:

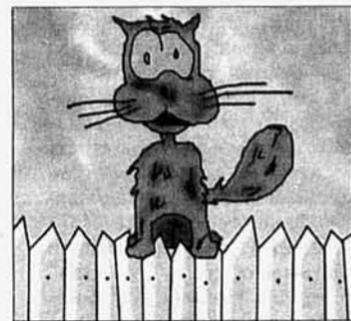
“На, прыбярэ ў свае косы
й не плач”.

Серафіма БЕСТАВА

Кот на плоце

Сонца свеціць, сонца ззяе,
Кот на плоце загарае.
То спіну, а то бачок
промням падстаўляе.
Усю зіму чакаў ён лета,
І чакаў ён цеплыні
І цяпер яму за гэта
Ззяе сонца з вышыні.

Пра пчолку

Ах, як пчолку сустракалі
На лужочку авадні.
Для яе ўвесь дзень спявалі,
Як ўмелі танцавалі.
Адным словам, сустракалі,
Як раднейшую з радні.
За руплівасць паважалі,
Працавітасць ухвалялі.
Ёсць за што яе ўхваляць.
А вось самі не жадалі
Так, як пчолка, працаваць.

Майскі жук

Майскі жук каля бярозы
Усю ноч гудзеў так грозна,
І так злосна.
Усю ночку спаць не клаўся,
На каго ён так злавайся,
Хто яму не ўпадабайся?
Ну, напэўна,
камары,
Што звінелі
да зары.

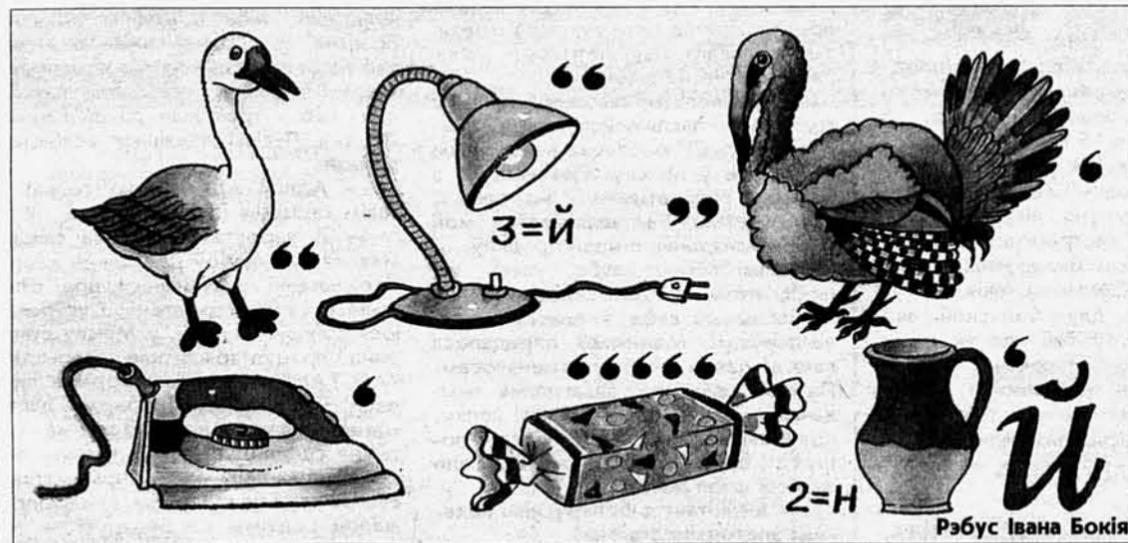
Цілі-Бом

Граў на скрыпачцы камарык
Цілі-Бом, ды цілі, цілі.
Каля пня кружылі пары,
Можна, цэлы дзень кружылі.
Разам з мухай
чмель кружыўся,
Камару сказаўшы: “Граў!”
Чмель у працы не стаміўся,
Дзе ён стоміцца гультай?

Вераб'іная сямейка

Вераб'іная сямейка
Вельмі любіць працаваць.
Татка з мамкай
Вучаць дзетак
Двор у чысціні трымаць.
Усе крошачкі-зярняткі
Чыста-чысценька збіраць.
Гляньце, як малы сынчак
Абышоў кожны куточак.
Дзюбачкаю падабраў,
Хвосцікам пазамятаў.

Малюнкi А. Патапенкі

рэбус Івана Бокія

ФОТАРЭПАРТАЖ

большай разнастайнасцю шоу-прадукта. "Эксперты" — журналісты, якія з году ў год асвятляюць "Басовішча", у адзін голас заявілі, што вельмі цікава прагучаў 40-хвілінны сэт ветэранаў беларускага панку — гурта "Zugimont Vaza". У адной праграме з маладымі выканаўцамі выступалі прызнаныя польскія ("Rima", "Zero 85") і беларускія зоркі ("Ulis", "Крама", "Нейро Дзюбель", "N.R.M.") зоркі. Галоўны прыз "Ба-

Польшчы і скарыстаць 80 гадзін працы ў студыі "Radio Bialystok" на запіс альбома. Пры тым, кошт паездкі, пражывання ў Польшчы, а таксама выдання альбома ўключаны ў гран-пры. Цікава, што бубнар "Тарпача" Аляксей Яфрэменкаў выйграў "Басовішча" ў другі раз: упершыню ён атрымаў гран-пры ў складзе каманды "Partyzone" два гады таму. Другі прыз фестывалю — грашовую ўзнагароду ад мэры Грудэка — атрымаў

У 1990-м на паляне пад Грудэкам, невялікім польскім мястэчкам, што за 40 кіламетраў ад Беластока, Беларуская асацыяцыя студэнтаў у Польшчы (BAS) ладзіла пікнік, запрасіўшы колькі дзесяткаў музыкаў. Нехта з прысутных пажартаваў: "Сапраўднае BASовішча".

У 2004-м юбілейны, XV фестываль музыкі маладой Беларусі "Басовішча" прыняў 30 гуртоў ды каля 15 тысяч гасцей з Беларусі і Польшчы, зрабіўшыся буй-

Беларускі фэст... не для беларусаў

мінскі калектыў "Soncavogot".

На вялікі жаль, па невядомых нам прычынах беларускія арганізатары адмовілі журналісту "ЛіМа" ў афіцыйнай акрэдытацыі на фестывалі. Тым не менш, самая значная рок-падзея года, якой стала "Басовішча" пасля заўчаснага скону "Рок-каранаціў", вымагала шырокага асвятлення; уласныя ж крыўды на сп-ра Памідорава & Со, падаліся неістотнымі. Адзначу толькі, што, "дзякуючы" намаганням падобных персон, "Басовішча" амаль не асвятляецца ў беларускіх сродках масавай інфармацыі, у адрозненне

нейшым святам беларускае хард-культуры — гэтакім нашым Вудстокам.

Па даўняй традыцыі, мерапрыемства ладзілася два дні. Пачатак фэсту азнаменавалі "паказальнымі выступамі": на "вольнай сцэне" гралі музыкі, майстэрства якіх цалкам адпавядае "Басовішчу", але не адпавядае ягонаму фармату. Да прыкладу, першай песняй фестывалю стала "Малітва" на вершы Наталлі Арсенневай у выкананні пінскага гурта "Black Sugar". Затым гралі "зоркі", у ліку якіх — леташнія пераможцы фестывалю. Не дзіва, што менавіта яны задавалі тон, за якім не паспявала большасць астатніх выступоўцаў. Другі дзень парадаваў

совішча" атрымаў мінскі панк-гурт "Тарпач". На пра-

цягу года ў музыкаў будзе магчымасць прыехаць у

ад польскіх, якія прадстаўлены тут ледзь не ўсім тэлеканаламі. Як вынік, за апошнія 15 гадоў фэст так і не зрабіўся па-сапраўднаму "народным" святам беларусаў; хутчэй, ён больш нагадвае гастролі агромністай колькасці беларускіх музыкаў у Польшчы, якія выступаюць для польскай жа публікі, у той час як на іх Радзіме "Басовішча" ўспрымаецца дзесяткамі тысяч фанатаў як фэст-легенда, які "хтосьці наведвае, але не яны" — бо "яны ж не эліта".

Мікалай АНІШЧАНКА,
Грудэк—Беласток—
Мінск
Фота аўтара

СУСТРЭЧА

Выканаўчае майстэрства — гэта... ідэалогія!

Яе голас вядомы многім суайчыннікам дзякуючы радыё, і не дзіва: народная артыстка Беларусі Тамара Пячынская — салістка Нацыянальнай Дзяржтэлерадыёкампаніі. У яе надзвычай рэдкае мецца-сапрана, спявала яна і на опернай сцэне, аднак перавагу аддае старадаўнім рамансам...

Лёс даў два шанцы

— Думаецца, я спявачка ад нараджэння; ужо ў 3-4 гады мяне выстаўлялі на крэсла перад гасцямі спяваць (смяецца)... Музычнае вучылішча закончыла ў Омску, пасля вучылася ў екацярынбургскай акадэміі ў прафесара Зоі Васільеўны Шчолакавай, якая да вайны спявала ў Вялікім тэатры. Дарэчы, падчас Вялікай Айчыннай у Екацярынбург выехала шмат выкладчыкаў з Масквы і Ленінграда, вучыцца ў іх было за гонар. А вось дыпломную работу ацэньваў дырыжор з Мінска, паставіў высокі бал, а я — зусім дзяўчо — выконвала складаную "дарослую" арыю Амнерыс з "Аіды". Пасля — кансерваторыя, аспірантура, сям'я, дзіця і... ад'езд у Мінск за мужам-ваенным.

Вельмі ўдзячная тым, хто падтрымаў мяне тады: Т. Ніжнікава, Н. Гайда, Э. Тырманд. А заўважылі, хаця і з цяжкасцю, праз новую оперу "Сівая легенда" кампазітара Д. Смольскага. Я выконвала партыю Любікі; адразу ж з'явіліся артыкулы ў "Огоньке", "Известиях", іншых цэнтральных савецкіх выданнях. Трыумф? Дзе там, я ж працую па дамоўе ў тэ-

атры — усё ніяк сталага месца няма... І тут адбыўся класічны выпадак: на гастролях у Маскве салістка адмовілася выйсці на сцэну, я змяніла яе. І адразу ж напоўніцу пачала ўдыхаць азу вялікай сцэны, па якой хадзілі ножкі куміра многіх — Абразцовай.

...Як адбывалася станаўленне? Лёс даў мне новы шанец. У выніку абставін давялося ехаць за мужам у Харкаў; трапіла ў Харкаўскі оперны, выконвала маленькія ролі. І вось захварэла галоўная выканаўца партыі... Амнерыс. Так я стала вядучай. Гэта быў сапраўдны поспех!

Свая публіка слухае сэрцам

— А як жа Мінск? Ізноў мы з сям'ёй трапілі ў гэты горад, ужо назаўсёды. Тут выйграла конкурс на радыё. Тады ж, у 80-х, праспявала амаль усіх беларускіх кампазітараў: А. Багатырова, Я. Глебава, Д. Смольскага, А. Епісеенкава, В. Сярых. Яшчэ ў кансерваторыі мне ставілі "дыягназ": камерная спявачка. У чым адрозненне ад опернага выканання? Тут патрэбны псіхалагізм, нюанснасць, танчэйшае выкананне, ці што... На той час я запісала мноства класічных твораў: Баха, Бізэ, Вэрдзі, Рахманінава, Рымскага-Корсакава, Чайкоўскага, іншых. Дык вось, дзякуючы запісам, я навучылася як бы слухаць свой голас, услухоўвацца ў таны і паўтаны, навучылася атрымаваць тое гучанне, якое патрэбна.

Што радуе? Што моладзь адчувае новую цікаўнасць да класічнай музыкі. Айчынная публіка ўспрымае выступленні сэрцам. Аднак, хацелася б заўважыць, што наша культура толькі тады падымецца на належны ўзровень, стане высокадухоўнай, калі класічнае мастацтва будзе падтрымлівацца дзяржавай. Не варта забывацца, што выканаўчае майстэрства — гэта свайго роду... ідэалогія. Згадайце, як на патрыятычных песнях і класічнай музыцы будавалася, мацавалася вера ў "Саюз непарушны". І гэтую ролю — змацоўваць грамадства — у музыцы няможна адбраць.

Вольга МЕШЧАРАКОВА

МАЙСТЭРНЯ

Глядач ацэньвае не тытул, а талент

Ягонае знаёмства з Беларуссю пачалося са службы ў войску, у 121-м гвардзейскім авіяпалку ў Мачулішчах. Там пры ягоным непасрэдным удзеле быў адкрыты музей славы, дзе пачэснае месца занялі бюсты 20 герояў Савецкага Саюза. Пабачыўшы і ацаніўшы талент Спартака Аруцянна, радавога салдата з Арменіі, ваеннае начальства нават хадайнічала перад Беларускім тэатральна-мастацкім інстытутам, каб прынялі хлопца туды вучыцца. Аднак з-за кепскага ведання рускай мовы паступіць ён не змог.

— Але лёс быў літасцвы, і ў 1980 годзе, ужо пасля войска, я стаў працаваць на мастацка-вытворчым камбінаце ў Мінску. Пазнаёміўся з многімі выдатнымі мастакамі, скульптарамі; так шліфаваўся мой талент, дадзены зямлёй продкаў...

Колькі помню сябе, увесь час любіў ляпіць фігуркі, многія сяльчане пазнавалі сябе ў пластылінавых чалавечках. Магчыма, перадалося гэта ад дзеда, які быў каменяхосам. Пазней прыйшло захапленне жывапісам. Але не кідаю і лепку, праўда, увесь час знаходжуся ў пошуку ідэальнага тыпажу... але знайсці ідэал не так лёгка.

— А кантакт з беларускімі калегамі знаходзіцца лёгка!

— Па-рознаму. У мяне былі персанальныя выставы, у тым ліку і за

мяжой — у Польшчы, Германіі. Здаралася, пыталіся: а як ты выстаўляешся, ты ж не член Саюза мастакоў? Аднак зараз падобных пытанняў не задаюць, мусіць, часы не тыя... Памятаю і такое: ладзіцца аукцыён, прапануюць удзел у ім, а чыноўнікі ад мясцовага мастацтва раптам чапляюцца, маўляў, прозвішча ў мяне ну зусім не беларускае, няма чаго мне прадстаўляць рэспубліку. Глупства ўсё гэта, глядач і пакупніку патрэбны не твае тытулы, а талент — вось што ён ацэньвае. Дарэчы, да службы ў войску я скончыў архітэктурна-будаўнічы тэхнікум на радзіме, у Арменіі.

— Ці можна дзяліць мастацтва па нацыянальных прыкметах, як ты лічыш?

— Безумоўна, не. Часта здараецца так, што прынесенае ў культуру як бы з боку, дае магутны імпульс для развіцця самой нацыянальнай культуры. Хіба патрэбны доказы? Зрэшты, для мяне самае важнае, каб на Беларусі — на зямлі, дзе мы жывём з сям'ёй, усё было спакойна, і каб у трох маіх дачок Ганны, Ануш і Лусіны ладзілася асабістае жыццё.

— Аднак Арменія не толькі ў тваім сэрцы, а і на карцінах...

— З узростам прыйшла свядомая, сталая любоў да роднай зямлі. Усё часцей задумваюся пра сэнс жыцця. І гэта нармальна. Сустрэкаюся з суайчыннікамі, у Мінску створана і працуе армянскае таварыства "АЯСТАН", тут шмат творчых людзей. Так што, калі трэба, мы дапамагем адзін аднаму. Таксама актыўна супрацоўнічаем з нашым палітствам, ладзім мерапрыемствы, сустрэчы. Так ствараем атмасферу малой радзімы на Беларусі — на зямлі, якая стала сапраўдным домам.

Вольга КУРТАНІЧ

наёміцца з Лявоном Малахам. Быў такі ў вёсачцы чалавек-дзівак, які так і не даляў сваім сялянскім розумам, што ж значаць калгасы і якая з іх карысць. Таму і працаваў пры сельсавеце. Вартаваў, зімою, у халады паліў пачы. А сельсавет тады быў якраз у вёсцы Янка Купала. І ўсе з ваколіц мясілі сюды дарогу па розных паперкі. Сельсавет зусім невыпадкова атабарыўся ў маленькім паселішчы. Справа ў тым, што тут была самая лепшая на ўсю акругу хата. І належала яна пану мясцоваму. Хаця пана таго вы ні ў якіх спісах землеўладальнікаў не знойдзеце.

Уладзімір Салавей расказвае: — У шапку каравяк збіраў... Такі працалюбівы быў, што шкадаваў і такога добра... „Ды і не панам быў зусім, а — зможным багатым селянінам. А пры-

роды!.. Той, што ў двары, застаўся і зараз. Жыве яшчэ помнік прыроды, жыве, спакутаваны, маланкаабпалены, абпалены вогнішчамі дзятвы неразумнай.

Дуб, рака, вёсачка памятаюць і нядаўніх знакамітасцей — пра іх другі Малахаў нам расказвае (ён, малады яшчэ мужчына, ды трое бабулек усяго толькі і жывуць у Янку Купалу):

— Калі мінскае „Дынама“ ў самым росквіце было, сюды прыезджалі футбалісты на адпачынак. З усіх вёсачак збігаліся падлеткі і гулялі ў футбол з самім Мустыгіным, з Малафеевым... Дзед Малахаў і іх вучыў рыбу лавіць...

Ідзем далей па янкакупаўскай дарозе. Крыху прытапаная коламі легкавушкі мясцовага цяпер ужо дачніка, які жыве ў пераробленай, абкладзенай

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова „Літаратура і Мастацтва“; e-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова „Літаратура і Мастацтва“

прымае да разгляду: выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі; выкананне ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг; арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў. Вул. Захарова, 19, тэл.: 284-66-71.

Выдавецкая ліцэнзія — ЛВ № 570 ад 23 кастрычніка 2002 года, выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

...Шукаць сляды мінулага

„Янка Купала, пасёлак у калгасе імя Я. Купалы Гарэлецкага сельсавета. Створаны пасля кастрычніцкай рэвалюцыі. Паводле перапісу 1926 года 10 двароў, 42 жыхары. У 1942 г. спалены гітлераўцамі. У 1939 — 1954 г. цэнтр Гарэлецкага сельсавета. На 1.01. 2002 г. 4 двары, 6 жыхароў“. (З гісторыка-дакументальнай хронікі „Памяць“ Пухавіцкага раёна.

Дзіўна, пагадзіцеся, было пачуць, што каторае з паселішчаў называецца Міхаіл Фрунзе альбо Аляксандр Пушкін. Ёсць, прыкладам, на нашай жа Пухавіччыне вёска Будзёнаўка. Няхай сабе ў гонар Будзёнага Сямёна Міхайлавіча, але ж — толькі па прозвішчы названа. А ў выпадку з вёскай Янка Купала такія вось парадоксы часу, такія вось парадоксы таланімічнага характару. І чаму ўсе ж такія менавіта гэтая вёсачка названа ў гонар народнага паэта Беларусі Янкі Купалы? І ці ў яго ўсё ж такі гонар? Каб разабрацца з гэтым выпраўляемся ў бок Гарэльца шукаць тую вёску Янка Купала.

Калі арыентавацца на карце полем-лесам, не дужа ўглядацца, ёсць там недзе дарогі ці няма, то ад Гарэльца мо які кіламетр і будзе да тае вёскі Янка Купала. Ды машыну ж па павееры не пагоніш, ды праз раку без маста не перакінеш. А мост калісьці тут праз Пціч быў пакладзены. Ды што там калісьці, цяпер — іншая справа. Таму прыцяперашніх справах і з Гарэльца ў вёсачку трэба дабірацца недзе кіламетраў за 6, лесам, праехаўшы абавязкова праз Ражыш-

ча. Нам што, мы з экскурсіай едзем, наадварот — цікава лішнія кіламетры накруціць. А калі б кожны дзень пахадзіць так. Завітаўшы ў Ржышча, да сваёй вандроўнай купкі далучаем Уладзіміра Салаўя. Колькі хвілін — і мы ў пазтавай вёсачцы. Адрозны падыходзім да котлішча Сіпачоў. Спадарожнікі згадваюць Сіпачоў — Андрэя Кірсанавіча, яго сына Міхаіла Андрэевіча. Чыйго лёсу ні дакраніся ў гэтых мясцінах — партызаны, падпольшчыкі.

І ўсё ж чаму Янка Купала?.. Старажылы ўспамінаюць: сюды на адпачынак прыезджалі паэт Янка Купала. Начаваў, хадзіў на раку. Чаму менавіта выбар паў на гэтую далёкую ад вялікіх дарог вёсачку? Дакладна адказаць ужо ніхто не зможа. Але жыхары ваколіц не дзівяцца, што едуць менавіта да іх, у іхнюю старонку. Лясы тут надзвычай багатыя на ягады, грыбы.

І едуць, збіраюць. Здрааецца, блукаюць па лясах суткамі. Так, не дзівіцеся, — суткамі!.. З легенд нядаўняга часу — і гісторыя пра тое, як заблудзілі тут 3 артысты цырка. Так грыбы ім даспадобы прыйшліся, што, пакінуўшы машыну, тры дні і тры ночы да яе выходзілі. Было такое, што аднойчы паляўнічы дэсантнікаў у лесе знайшоў. Тыя з кампасам да дарогі выйшлі не маглі. Мо і прыдумка гэта, легенда, дзе трохі ёсць і самалюбавання, самапавага да сваіх нерушаў. Але ж, сапраўды, лясы тут выключныя.

Запрыкемеціўшы лясную прыгажосць, Купала не мог не паз-

шло калгаснае жыццё — «пана» Кагоцьку рэпрэсавалі. Як яго звалі — не памятаюць і мае добраахотныя экскурсаводы. З Поўначы Кагоцька ўжо не вярнуўся. А калі пачалася перабудова, прыезджалі з Латвіі яго сын — Павэлак Кагоцька. Кажуць, там у яго бізнес. Пахадзіў новы пан па бацькоўскім котлішчы, пакланіўся роднай і для яго зямельцы, ды паехаў, нічога ад новых улад не патрабуючы. Гены, моцная сялянская зкваска дапамаглі, паспрыялі яму зарабіць сабе і гасподу, і грошы. Толькі да такога шчасця прайшоў ён праз многія выпрабаванні. Такая вось дыялектыка прыроды і дыялектыка жыцця-быцця на зямлі... Няўжо абавязкова неабходны пакуты, каб нечага дасягнуць?.. Наўмысныя і страшэнныя пакуты... Лявон Малахаў сваёю мудрасцю, сваёю трываласцю на зямлі здзіўляў не толькі Янку Купалу і сваіх аднавяскоўцаў. Пагеройску партызаніў у Вялікую Айчынную...

А пасля вайны з Малахамым пасябраваў аматар рыбалкі і былы мар'інагорскі падпольшчык Макар Паслядовіч — вядомы па тым часе беларускі пісьменнік. Прыехаў аднойчы ў Янка Купалу — і прыкіпеў да мясцінкі. Лавіў рыбу, а яшчэ пісаў тут, вывучаў жыццё. І пра блізкі Ліпск напісаў вялікі раман „Святло над Ліпскам“. У той кнізе ў каторых герояў — рысы, безумоўна, Лявона Малахава. Тады сярод іншых паселішчаў вёсачку вылучалі і два дубы. Адзін — на берэзе Пцічы. Другі — прама ў двары Лявона Малахава. Помнікі пры-

цэглай хаце Лявона Малахава. Не шмат па ёй ходзяць. Няма каму зямлю прытупаць, травінку прымаць. Ды і візіцераў тут лішніх ніколі не бывае. Таму і нам крыху дзівяцца. А 83-гадовая Ніна Акімаўна Сачышына просіць нас перадаць удзячнасць унуку — Андрэю Сачышыну, які яе на зіму ў Мінск забірае, просіць падзякаваць і начальству, што ёй на лета сацыяльнага работніка прымацавалі. Прыезджае на веласіпедзе раз на тыдзень — і ўжо свет у бабулі ў вачах з'яўляецца. Лекі, якія трэба, прывязе, нешта з прадуктаў. А аўталаўка сюды дарогі не ведае. Ды іх, аўталавак, мусіць, на Пухавіччыне і няма, бо ў якую вёсачку ні завітаеш — не даядзюць туды машыны. Наш спадарожнік Салавей рады, што ў Ржышча прадуктовая машына заварочвае. Хаця да нядаўняга часу ў тым жа Ржышчы і магазін працаваў.

...Прыгожыя тут мясціны. Глядзеў бы наўкола ды глядзеў! Нездарма ж рыбацкі тут і пісаў свае творы Макар Паслядовіч. Сьдучь у нябыт апошніх жыхары — і які след застанеца ад паселішча?! І стане гэтая мясцінка „вёскай, знятай з уліку“. Жах бярэ з такой перспектывы. Балюча і крыўдна, што багатая, жыццёдайная беларуская вёска сыходзіць у нябыт. Пэўна, ужо не зачэпляць нашых нашчадкаў, не прымусяць іх хвалявацца, наваколлі Янкі Купалы...

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Фота з архіва

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА ІІІ КВАРТАЛ 2004 ГОДА!

Шаноўныя чытачы!

Ідзе падпіска на трэці квартал 2004 года. На выданні Рэдакцыйна-выдавецкай установы „Літаратура і Мастацтва“ можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні нашай краіны. Для ўстаноў Міністэрства культуры і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь адкрыта льготная падпіска.

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 63857)
на 1 месяц — 4100 руб.
на 3 месяцы — 12 300 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Малодосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 2700 руб.
на 3 месяцы — 8100 руб.
Ведамасная (індэкс — 00137)
на 1 месяц — 3900 руб.
на 3 месяцы — 11 700 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00141)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 5200 руб.
Ведамасная (індэкс — 00135)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 7200 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 6 месяцаў — 8400 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 2600 руб.
на 3 месяцы — 7800 руб.
Ведамасная (індэкс — 00238)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10 800 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 6 месяцаў — 16 800 руб.

УВАГА!

Пачынаючы з КРАСАВІКА гэтага года Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова „Літаратура і Мастацтва“ не паставіць свае выданні („Польмя“, „Малодосць“, „Нёман“, „Всемирная литература“, „ЛіМ“) у абласныя магазіны і кіёскі УП „Белсаюздрук“ для продажу ў розніцу.

Адзіная магчымасць застацца нашымі чытачамі — ПАДПІСАЦА на часопісы і газету.

1941-1945
НАША ПЕРАМОГА
Чырвоная кніга

Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе „Літаратура і Мастацтва“. Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-66-71; 284-84-62.

У аматараў старога добрай "Маскі" дэпрэсія: Джым Керры скончыў стапель — і пачаў стараць. Самы здольны з сучасных амерыканскіх акцёраў-правінцыялаў (а канадскі мегаполіс Таронта, адкуль Джымі паходзіць, для амерыканцаў тое ж самае, што Мінск для масквічоў) прыкметна горш выглядае на экране, а адны і тыя ж жарты ды гримасы цягам дзесяці гадоў ужо не смешныя глядачам. Узрост адбіваецца ва ўсім, акрамя аднаго: розум акцёра застаецца халодным і чыстым. Як і яго героя ў дзіўнай стужцы "Вечнае ззянне чыстага розуму", што дэманструецца ў мінскіх кінатэатрах.

Мазгавы аборт

Вечнае ззянне чыстага розуму /Eternal Sunshine of the Spotless Mind/

Рэж. Мішэль Гандры
ЗША, 2004

Беларускія кіналінгвісты, відаць, так былі зачараваны чарговай галівудскай love story, што пераклалі назву фільма як "Вечнае ззянне захаплення". Назва ж сапраўдная, азначаная вышэй, літаральна гаворыць, што ў фільме ёсць месца і для амаль філасофскай ісціны: у любым выпадку галоўнае — не губляць галаву.

Ужо амплуа галоўнага героя Джозля (яго грае Джым Керры) нетыповое: амерыканец-інтраверт. Калі праз некалькі хвілін пасля пачатку фільма на экране з'яўляецца геранія тытанічнай галівудскай працы Кейт Уінслет (роля Клемянціны) з чырвонымі валасамі, зала кінатэатра канчаткова падзяляецца на дзве паловы: адныя пачынаюць калькуліраваць праміле выпітага дагэтуль алкаголю (ім фільм зусім не спадабаецца), другія — прагнуць сюжэта.

Апошняга не тое што бракуе — яго няма. Намёкі на тое, што ён планавалася (але, мабыць, урэзалі бюджэт стужкі?) назіраем толькі ў завязцы. Знаёмца дзве супрацьлегласці і нейкім дзіўным чынам у іх атрымліваецца нешта накшталт каханна. Але як доўга можа амерыканка цягнуць інтраверта, нават калі мае нейкі да яго пачуццё? Вось тут вучоныя трапляюць у яблык: яны вынайшлі метады прамыўкі мазгоў ад залішніх успамінаў, брудных і не вельмі.

Усё проста: кліент плаціць грошы і заказвае, якіх успамінаў ён хацеў бы пазбавіцца. Прафесар са спецыялізаванай фірмы складае "карту" тых успамінаў, забірае ўсе рэчы, што маюць да іх дачыненне, а яго асістэнт за адну ноч праводзіць эўтаназію непатрэбных мазгавых клетак.

Вынаходніцтва скарыстоўвае Клемянціна: аднойчы цудоўнай раніцай яна працянаецца без успамінаў пра былога каханага і пачынае новае жыццё. Письмо з кампаніі, што яго выкінулі з галавы, трапляецца беднаму Джозлю. Раз'юшаны Керры (жаласнае відовішча) вырашае адпомсціць Клемянціне тым жа.

Астатнія 90 працэнтаў фільма займаюць блуканні Джозля ва ўласных успамінах падчас аперацыі.

Керры — бясспрэчна, феномен "смешнага" кінатографа. Апошнім жа часам мы прывычаліся бачыць яго герояў у аднаі. Парадокс? Не.

Насамрэч, усюды, акрамя, ба-

дай што, "Тупы і яшчэ больш тупы" (Dumb and Dumber), ён прадстаўнік шырокай рады тых, што належаць да катэгорыі "Добрыя хлопцы застаюцца з носам". І ў трагічных "Шоу Трумэна" (The Truman Show), і ў грамадзянска-пафасным "Брус Усемагутны" (Bruce Almighty) ён — яскравае ўвасабленне сярэднекаласавага няўдалцы, які нават сваё маўчанне тлумачыць тым, што "яго жыццё не такое ўжо цікавае".

Пафарбаваная дзяўчынка з суседняга пад'езда Каця Уінслет даверу не выклікае. У першыя хвіліны прагляду нават узнікае пытанне: "І як у такую можна закахацца?" Можна — лічаць амерыканскія сцэнарысты. Ну, не ведаю як закахацца, але прызвычацца — так.

У кожнай казцы ёсць толькі доля казкі. Жанры навуковай амаль фантастыкі і фэнтэзі (уласна казкі) пераплятаюцца ў тэарэтычна рэальную драму — але ні ў якім разе не ў камедыю, якую дакляраюць афішы. Падмануты глядач заўважае, але не скардзіцца: хоць кіно тое Made in Hollywood, але зсэнсам усё ў парадку.

Ідэя фільма: чалавечы пачуццё ніякаму камп'ютэру не падуладна. Чым менш успамінаў застаецца ў памяці Джозля, тым больш моцна ён кахае. Мазгавы аборт не ўдаецца. Хутка яны сустраюцца зноўку, закахваюцца зноўку і будуць жыць доўга і шчасліва. Аман.

P.S. Толькі не пачніце шукаць фірму, што пазбаўляе ўспамінаў. Фільм, на вялікі жаль, фантастычны.

Сцэнарый/ Ігра акцёраў/ Рэжысура — 9 (за цудоўную ідэю)/ 7/ 6

Традыцыйныя дні французскага кіно, што ўжо 10 гадоў ладзіцца ў Мінску, у гэтым годзе гэта тым не сталіся такім паказальным відовішчам, як да прыкладу, шведскія кінапаказы. У Мінск не трапіла нават эліта французскай рэжысуры, хоць юбілей усталявання кінастасункаў, мабыць, і варта было б адзначыць падобным візітам.

Тым не менш, за дзесяцігоддзе словазлучэнне "новае французскае кіно" зрабілася вядомым у Мінску брэндам, паглядзець на які, хоць бы і не набываючы, трэба. Але часам і самы вядомы куцюр'е расчараўвае. Прычыны апошняй дысілюзіі мы паспрабуем прааналізаваць.

Алергія на каханне

Толькі Бог мяне бачыць /Dieu seul me voit/
Рэж.Бруно Падалідэс
Францыя, 1998

Калі перад пачаткам стужкі вам скажуць, што рэжысёр атрымаў за яе другога па ліку "Сезара" (французскі аналаг "Оскара" — аўт.), не захапляйцеся: і ў французскіх крытыкаў бываюць цяжкія дні.

Альбер зарабляе ўдзелам у "палітычна нейтральнай" выбарчай камісіі; сапраўдная ж прафесія, ці, дакладней, прызвание Альбера — трымаць мікрафонную вуду падчас здымак палітычных рэкламных ролікаў камуністаў. Таму не дзіва, што ён ездзіць на "мініванне" накшталт "Вартбурга" і ў вузкай кампаніі кляне "бур-

жуяў", якія на Peugeot 406. Ганьбіць іх публічна не дае яму не сціпласць нават, а няўпэўненасць — не, не ў заўтрашнім дні — у сваіх уласных поглядах. Хіба поглядах?..

Сумніў адольвае Альбера ў кватэры (які касцюм апрануць?), на вуліцы (пераходзіць яе ці не?), за рулём (дзе ж прыпаркавацца?). Але ў рэшце рэшт, лёс канчаткова з яго здэкеуецца і на працягу тыдня даруе самое нявінаватасці адрозне трох жанчын. Нібыта прапануе гульні: угадай "сваю", і яна стане тваёй назаўсёды. Вось ужо сапраўды выпадак, калі мае права на існаванне словазлучэнне "проблема выбару".

Першы прыпынак на шляху да асабістага шчасця — медсястра Сафі (Ізабэль Кандэль), якая адметна трыма рысамі: працуе на пункце збору донарскай крыві, той крыві ў яе самая рэдкая група, а яшчэ яна мяняе каханкаў з газетнай перыядычнасцю.

У другі раз Альбер закахваецца праз 48 гадзін. Аб'ект — дэтэктыв Карын (Сесіль Буё), якая, у сваю чаргу, ёсць "дзючай" палавінкай яго лепшага сябра — таксама сацыяліста-уапіста. Аб варнасці трэцяй яго пасіі той самы сябра папярэджвае: з-за яе, маўляў, і не такія вешаліся. Рэжысёр-дакументаліст Ганна (Жана Балібар) аказаецца сапраўднай інтэлектуалкай. Бліц-крыж не ўдаецца, і гэта распальвае пачуццё, ад якога Альбера літаральна... ванітуе. Нарэшце, рэакцыю арганізма ён адолеў, але няўпэўненасць у тым, што яму сапраўды патрэбна, застаецца. Fin, канечне, шчасліва.

Фільм атрымаўся левы ва ўсіх магчымых пераносных сэнсах. І калі б не здымалі яго тыя ж левакі Падалідэсы, выглядаў бы ён як добры сцэб над камуністычнымі ідэямі. Чаго варты толькі перадпасцельны прэзент кожнай з трох яго жанчын у стылі антыкварна-саўковага спажывізму — чыгунны імбрык...

Але ўся загваздка ў тым, што рэжысёры па азначэнні не мелі на мэце сатыру. Што хацелі яны сказаць стужкай, застаецца загадкай.

Сцэнарый/ Ігра акцёраў/ Рэжысура — 5/ 7/ 4

Разумею, што прафесія перакладчыка назваў фільмаў — адна з самых цяжкіх (без іроніі),

але зноў не магу не прычапіцца да іх. На гэты раз зрабілі яны простую лагічную памылку "пашырэння значэння тэрміну". У той час, як фільм American Splendor (паводле "афіцыйнага" перакладу — "Амерыканскае хараство") пра чалавека, які з'яўляецца прататыпам тыповага гыхара штатаў, у прапанаванай глядачу назве чуюцца прыхаваныя за іроніяй палітычны матыў. Маўляў, вось яно, "Амерыканскае хараство" — глядзіце, як там усё дрэнна.

Мы ж пераклалі назой па-іншаму.

Дурням шанце

Амерыканскі красунчык /American Splendor/
Рэж. Шары Спрынгер Берман, Роберт Пульчыні
ЗША, 2003

Усё так і было. Напачатку 70-х у богах занябаным Кліўлендзе,

штат Агая, жыў ды быў звычайны амерыканскі грамадзянін, пра якога бог клапаціўся не больш. Звалі сціпла работніка бальнічнай рэгістратуры Харві Пікар.

Як стандартны лузер, Пікар не меў хобі, сяброў і перспектывы ў гэтым, па меншай меры, жыцці. Пасля таго, як ад яго пайшла жонка, ён нарэшце зразумеў: трэба мяняць стратэгію.

Цуд адбыўся сам па сабе. Аматар джаза і сур'ёзнай літаратуры, на звычайнай барахолцы Пікар знаёміцца з таленавітым рысавальчыкам Робертам Крамбам. (Крамб хутка стане знакамітым дзякуючы серыі коміксаў пра ката Фрыца). Дарэчы прыйшлося тое, што Пікару заўсёды падабаліся коміксы, хоць і не падабаліся іх супергероі як увасабленне амерыканскай мары. "Час спусціцца на зямлю самому — і спусціць амерыканцаў", — падумаў Пікар. І сціпла прапанаваў Крамбу зрабіць героем коміксаў яго самога.

Так з'явілася знакамітая на ўсю Амерыку серыя коміксаў "American Splendor", дзе галоўнае месца займае шараговы амерыканец, што жыве сваім паўсядзённым жыццём у правінцыі, працуе не бог ведае дзе і абмяркоўвае са сваімі калегамі ўсялякую лухту — ад сусветнай палітыкі да смаку булак у суседняй лаўцы.

Герой наш вырашыў намалываць убоства па-амерыканску ў не прыпадным з першага погляду пацешлівым фармаце. Ён рупліва дакументаваў рэчаіснасць, занатоўваючы выпадковыя размовы, падгляданыя сцэнікі і ўласныя маркотныя будні. Парваліся шкарпэткі, забалелі зубы, дасталі на працы — усё стала літаратурным матэрыялам. Пікар распавёў усяму свету, як "на старасці гадоў" пусціўся ў залеты і пазнаёміўся з другой і апошняй жонкай, як з'явілася ў іх прыёмная дачка. Не забыўся адкрыць "гісторыю хваробы" — расказаў, як захварэў на рак, і падрабязна апісаў усе стадыі лячэння.

Сапраўды, Харві Пікар ператварыў хворыя зубы ў крыніцу натхнення — і зрабіўся больш папулярным за "Чалавек-паўка". Таму не дзіва, што спачатку па ягонай гісторыі паставілі спектакль, а ў мінулым годзе знялі як бы і мастацкі, але з большага дакументальны фільм.

Усё змяшалася ў стужцы пра Пікара: уласна мастацкая яе частка, фрагменты тэлешоу, мультык і фільм-біяграфія, у якім замест галівудскай гісторыі поспеху распавялі пра гісторыю няўдач. Рэальныя людзі (у тым ліку сам Пікар з жонкай Джойс) здымаюцца ў павільёне, акцёры ж шацыруюць па Кліўлендзе і жывуць у "сапраўдных" кватэрах. Ужо і не разбярэшся, хто каго адлюстроўвае: Пол Джамачі Пікара, Пікар Пікара; альбо ўдвух яны экранізуюць жыццё Пікара — персанажа коміксаў, альбо гэта — рэальнае жыццё рэальнага чалавека. Не прызвычаліся мы да тэрміну "амерыканская дакументалістыка", але трэба прызнаць, што яна існуе.

Як і патрабуе амерыканская кінатрадыцыя, Пікар у канцы стужкі атрымлівае прыз. Канечне, ён працягвае бурчаць, што праблем не зменшыцца, і жыццё не стане прасцей. Але сямейная пара рэжысёраў, якія ўхапілі шмат узнагарод у Сандэнсе, Кане, а таксама намінацыю на "Оскар", кажуць: глядзіце, вось чалавек, які перамог убоства мастацтвам.

Сцэнарый/ Ігра акцёраў/ Рэжысура — 8/ 7/ 7

Мікалай АНІШЧАНКА

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе
ўзнагароджаны ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатолий
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана
БЕРАСЦЕНЬ,

Леанід
ГАЛУБОВІЧ,

Наталля ДЗЯНІСАВА,

Віктар КАВАЛЁЎ,

Вольга КУРТАНІЧ,

Віктар ПАТАПЕНКА —
намеснік
галоўнага рэдактара

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захарова, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-79-65
і бібліяграфіі — 284-81-53
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

Электронны адрас:
e-mail: mins@lim.by

Адрас у Інтэрнеце —
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛІМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтра
РВУ "Літаратура і Мастацтва"

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Ф. Скарыны, 79

Індэкс 63856 Наклад 2385
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падлісаны ў друк
18.08.2004 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва"

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1233

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12